

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

**Práce sociálního kurátora a její úloha v dalším
fungování jedince**
Bakalářská práce

Autor: Kateřina Vlnová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě
Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Hradec Králové

2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Vlnová

Studium: U1386

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Název bakalářské práce: **Práce sociálního kurátora a její úloha v dalším fungování jedince**

Název bakalářské práce AJ: The role and function of a curator and its effect on subject's future behaviour

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou práce sociálního kurátora pro dospělé, především ve vztahu k práci s osobami, které po výkonu trestu zůstávají bez přístřeší, závislí na sociálních dávkách. Teoretická část je věnována legislativnímu ukotvení v ČR, historii práce sociálního kurátora, popisu jednotlivých cílových skupin. Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum. Použitou metodou je polostrukturovaný rozhovor u vybraných respondentů, studium dokumentů. Zvolené metody a techniky: kvalitativní výzkumná strategie, polostrukturovaný rozhovor, studium dokumentů.

MATOUŠEK, O. a kol. Základy sociální práce. Praha : PORTÁL, 2007. KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese. Praha : PORTÁL, 2011. GULOVÁ, L. Sociální práce. ČESKÉ BUDĚJOVICE : GRADA, 2011.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Oponent: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Ve Vráži u Písku dne 22.03.2016

Kateřina Vlnová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Ondřejovi Štěchovi, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady při psaní mé bakalářské práce.

Abstrakt

VLNOVÁ, Kateřina. *Práce sociálního kurátora a jeho úloha v dalším fungování jedince*. Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku práce sociálního kurátora. Zabývá se vymezením jeho kompetencí a možnostmi pomoci osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody při zachování jejich sociálního fungování v rámci resocializačního procesu. Cílem je popsat, jak tuto pomoc vnímají samotní klienti.

Teoretická část pojednává o práci sociálního kurátora v systému postpenitenciární péče, o její historii, dále se zabývá otázkou reintegrace, spolupracujících organizací při sítování klienta a efektivitou procesu.

Ve výzkumné části zjišťuji pomocí polostrukturovaného rozhovoru, jak vnímají osoby propuštěné z výkonu trestu pomoc sociálního kurátora.

Klíčová slova: sociální kurátor, sociální fungování, postpenitenciární péče, klient

Abstract

VLNOVÁ, Kateřina. *The role and function of a curator and its effect on subject's future behaviour*. Hradec Králové, 2015. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. Leader of the Bachelor Degree Thesis: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

This Bachelor Degree Thesis deals with problematics of probation officer's work. It is focused on demarcation of his/her competences and possibilities of support for clients who have been released after execution of custodial sentence while keeping their social functioning within process of resocialization. The goal is to describe how clients themselves perceive probation officer's support.

Theoretical part is focused on probation officer's work in system of post-penitentiary care and on its history. It deals with matter of reintegration and with cooperating organisations during socials networking of clients and effectiveness of this process as well.

In experimental part, here I find out by using semi-structured interviews how clients released from prison perceive the support given by probation officer.

Keywords: probation officer, social work, social functioning, post-penitentiary care, client

Obsah

Úvod	9
1 Historie sociálních kurátorů	11
2 Legislativní vymezení.....	13
2.1 Kvalifikační předpoklady	15
2.2 Vymezení kompetencí.....	15
3 Cílové skupiny.....	18
4 Kriminální chování.....	21
4.1 Faktory mající vliv na vznik a rozvoj kriminálního chování	21
5 Význam trestu a jeho výchovná funkce	24
6 Práce s pachateli trestných činů.....	26
6.1 Penitenciární péče.....	26
6.2 Postpenitenciární péče.....	28
6.3 Resocializace a reintegrace	30
6.4 Sociální fungování klienta.....	32
6.5 Mnohoproblémový klient.....	33
6.6 Případová práce.....	34
6.7 Síťování klienta	35
7 Spolupráce sociálního kurátora s dalšími subjekty	37
7.1 Subjekty veřejné správy	37
7.2 Nestátní subjekty a zdravotnická zařízení.....	40
8 Účinnost kontinuální sociální práce	42
9 Výzkumné šetření mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody	44
9.1 Formulace hlavního cíle, dílčích cílů, transformační tabulka	44
9.2 Odůvodnění zvolené výzkumné strategie	45
9.3 Technika sběru informací	46
9.4 Popis výzkumného souboru	47
9.5 Popis průběhu sběru dat	50
9.6 Výzkumné metody – analýza dat	50
10 Analýza a interpretace dat	52
10.1 Analýza dílčího výzkumného cíle DC 1	52
10.2 Analýza dílčího výzkumného cíle DC 2	53
10.3 Analýza dílčího výzkumného cíle DC 3	55

10.4 Závěr výzkumného šetření	57
Závěr.....	59
Seznam použité literatury	62
Právní předpisy.....	63
Časopisecké články.....	64
Seznam elektronických zdrojů.....	64
Seznam tabulek	65
Seznam příloh.....	66
Příloha A – Výčet nestátních subjektů, jejichž služby mohou využít klienti v Jihočeském kraji, kteří se dostali do konfliktu se zákonem	67
Příloha B – Přepis rozhovoru s informantem I1	68

Úvod

Zločinec, kriminálník, vyděděnec. Tak často společnost vnímá ty, kteří se po výkonu trestu za spáchaný trestný čin vrací zpět na svobodu. Pro některé z nich však návrat znamená ztrátu dosavadních jistot, existenční problémy, stres a strach. Okolí se jich straní, dluhy, které se na chvíli zdály být zapomenuty, jsou zpět. Neznalost a neschopnost vyjít z kruhu ven vede řadu lidí k dříve známému způsobu života, ke kontaktům s prostředím, které je bez pomoci dřív nebo později vrátí zpátky do vězení.

Tato bakalářská práce se zabývá prací sociálního kurátora a jeho úlohou v dalším fungování jedince. Téma jsem si vybrala s ohledem k mému profesnímu zaměření. Pracuji jako sociální pracovnice na odboru sociálních věcí obecního úřadu obce s rozšířenou působností a význam činnosti sociálního kurátora mě dlouhodobě zajímá. Lze na něj pohlížet nejen jako na specializovaného sociálního pracovníka, který svým působením poskytuje pomoc a podporu osobám v nepříznivé životní situaci, ale i jako na prostředníka s okolím, který se nezdráhá se stigmatizovaným jedincem hovořit.

Jak vyplýne z textu samotného, cílovou skupinou, se kterou sociální kurátor pracuje, nejsou pouze občané propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nebo vazby. Přesto se chci zaměřit právě na tyto osoby, zejména na ty, kteří kromě zátěže odloučení od společnosti, mají při návratu další hendikep v podobě zhoršeného zdravotního stavu, ztráty bydlení, nedostatku finančních prostředků nebo zpřetrhaných vazeb s rodinou. Tito mnohoproblémoví jedinci by často rádi našli cestu do „normální“ společnosti, sami toho však většinou nejsou schopni. Zajímá mě jejich pohled na pomoc sociálního kurátora, subjektivní vnímání toho, jak žili po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, co je vedlo k vyhledání pomoci a jak se dívají na současný stav a svoji budoucnost. V odborné literatuře můžeme většinou najít jen obecná specifika vztahující se k této cílové skupině. I z tohoto důvodu obrátím pozornost na samotnou práci sociálního kurátora a pohled na její význam z pozice klienta.

Hlavním cílem bakalářské práce je popsat práci sociálního kurátora a zjistit, jak ji vnímají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Ke zjištění hlavního cíle mi pomohou další tři dílčí. Pomocí prvního z nich chci zjistit, jaká byla kvalita života klienta po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Druhým zjistím, co klienta vedlo k potřebě

tehdejší situaci změnit. Třetím dílčím cílem zjistím, jak klient vnímá svoji současnou situaci a svoji budoucnost.

V teoretické části, která je rozdělena do osmi kapitol, popíšu historii vzniku sociálních kurátorů, představím legislativní ukotvení v právním systému České republiky, včetně kvalifikačních předpokladů sociálního pracovníka a vymezení jeho kompetencí. Dále představím cílové skupiny, se kterými sociální kurátor pracuje a jeho spolupráci s orgány veřejné správy, neziskovými subjekty a zdravotnickými zařízeními. Budu se také věnovat otázce reintegrace, otázce sociálního fungování klienta a jeho síťování. Závěr teoretické části je věnován otázce efektivitu práce sociálního kurátora a dalších subjektů podílejících se na znovuzacheňování odsouzených do společnosti. Na teoretickou část bude přímo navazovat část praktická.

V praktické části je mou snahou zjistit vymezením hlavního a dílčího cíle, jak vnímají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody práci sociálního kurátora. V rámci kvalitativního výzkumu využiji polostrukturovaný rozhovor k zodpovězení tazatelských otázek. Popíšu skupinu vybraných informantů, průběh sběru informací a jejich analýzu. Zkoumaným vzorkem budou osoby, které se dobrovolně či z jiného důvodu kontaktovaly se sociálním kurátorem.

Výsledky práce by mohly sociálním pracovníkům, kteří se práci s propuštěnými vězni věnují, přinést zpětnou vazbu a pohled na vlastní činnost očima klienta.

1 Historie sociálních kurátorů

Jak dále uvádí Davidová (2010) označení kurátor pochází z latinského „cura“, které lze vyložit jako péči, starost, pozornost. „Curatorem“ se označovali římscí úředníci republikánské doby, kteří dohlíželi nejen nad veřejnými stavbami, ale působili i v oblasti hospodářské a kulturní. Rakouské právo užívalo pojem „curator ad actum“ pro označení opatrovníka pro jednotlivé úkony. Tzv. „kuratela“ byla stanovována pro správu majetku nezvěstných, nad ležící pozůstalostí a nad majetkem nenarozených dětí.

Práce s odsouzenými má své kořeny v křesťanství a její počátek sahá do první poloviny 16. století, kdy začaly vznikat první církevní spolky, které měly za úkol vězňům pomáhat. Za již organizovanou pomoc lze označit pastorační činnost sv. Vincence z Pauli na galérách, který také založil pro galérníky dva azylové domy. V 18. století se ve Filadelfii pokoušeli vězeňství reformovat, zatímco v Anglii a Německu jsou zakládány sdružení pro nápravu vězňů, a to jak žen, tak mužů. V letech 1846 – 1847 se v Německu a v Belgii konaly první mezinárodní penitenciární kongresy a byla založena Mezinárodní trestní a penitenciární komise. V roce 1955 v návaznosti na Všeobecnou deklaraci lidských práv proběhl v Ženevě kongres orientovaný na prevenci zločinnosti, který stanovil minimální pravidla pro zacházení s pachateli.

U nás začali sociální kurátoři působit po roce 1968, kdy Výzkumný ústav kriminologický působící při Generální prokuratuře ČSSR uskutečnil v rámci výzkumu Faktorů recidivy experiment Postpenitenciární péče. Projekt se jmenoval Řásnovka podle místa, kde výzkumníci pracovali. (Antoni, 2002)

V rámci projektu výzkumníci pracovali se 100 odsouzenými, a to v průběhu prvního roku od jejich propuštění z výkonu trestu. Využili k tomu metody sociální práce, tedy především sociální poradenství a služby. Jako doplňková metoda byla využita psychoterapie, která se osvědčila jen u některých jedinců, obecně tato forma pomoci byla velmi drahá. Třetí metodou mělo být využití spolupráce s dobrovolníky, tzv. „důvěrníky“, z nichž měla být vytvořena fungující pomocná síť. To se ale nepodařilo a metoda zůstala neověřena.

Přesto výzkum prokázal, že kvalitně prováděná sociální práce může snížit počet recidivujících pachatelů a postpenitenciární péči bude třeba postavit na kontinuální práci s klientem.

Již během doby trvání projektu se na výzkumné pracoviště obrátilo 300 osob z řad propuštěných nebo jejich rodinných příslušníků, proto se ještě před jeho skončením začala budovat síť sociálních kurátorů, kteří byli jako specializovaní pracovníci zařazeni do sociálních odborů městských úřadů a okresních národních výborů. (Davidová, 2010)

Jejich vzdělávání probíhalo na specializovaném pracovišti zřízeném při Správě sociálních služeb Hlavního města Prahy. Metodicky byli sociální kurátoři vedeni od roku 1971 Ministerstvem práce a sociálních věcí, konkrétně jeho Oddělením péče o občany společensky nepřizpůsobené občany. Za pozornost stojí především publikační činnost tohoto oddělení, kdy pravidelně vycházely časopisy Práce sociálních kurátorů a metodické sborníky Péče o společensky nepřizpůsobené občany. Zamýšlené zřízení samostatného orgánu při Ministerstvu spravedlnosti, který by agendu komplexně zastřešil a doplnil institutem nucené péče, se neuskutečnilo. Vyhláškou Ministerstva práce a sociálních věcí ČSR č. 130/1975 Sb., kterou se prováděl zákon o sociálním zabezpečení, byla zřízena krajská metodická střediska, do jejichž kompetence spadalo metodické vedení, prohlubování odbornosti kurátorů a poskytování konzultací.

Špiláčková (2014) uvádí, že v roce 1975 bylo v Ostravě otevřeno Postpenitenciární středisko, které bylo svého druhu jediné v tehdejší Československu. Zde byl soustředěn odborný tým schopný řešit i složitější problémy. Kromě sociálních kurátorů byl jeho součástí psycholog, sociolog, psychiatr a právník. V praxi byly používány nové metody, které se jinde nevyužívaly. Vysokou úroveň znalostí sociálních pracovníků zainteresovaných do tehdejší ostravské sociální práce dokladuje autorka používáním v té době nových teorií a metod sociální práce. Konkrétně hovoří o použití úkolově orientovaného přístupu v roce 1974, když teprve o dva roky dříve tuto metodu zveřejnili autoři Reid a Epsteinová.

2 Legislativní vymezení

Práce sociálních kurátorů byla do roku 1976 vymezena v § 79 zákona č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení, který uváděl: „*Občanům, kteří se přechodně ocitli nebo žijí v mimořádně obtížných poměrech, se poskytují služby, jichž je třeba k překonání těchto poměrů.*“ Podpůrně přitom působil zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který ukládal národním výborům a společenským organizacím vytvářet vhodné podmínky k nápravě propuštěných.

Ve výše zmíněném roce vstoupil v účinnost zákon České národní rady č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, společně s kompetenčním zákonem České národní rady č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení. Oba předpisy prováděla vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 130/1975. V tomto období vznikla první koncepce péče o osoby společensky nepřizpůsobené.

V roce 1988 byl přijat zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a kompetenční zákon č. 114/1998 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení. Tyto zákony doplněné prováděcí vyhláškou pak formovaly péči o společensky nepřizpůsobené občany a občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, téměř dalších 20 let. Významnou změnou byl přechod agendy v rámci reformy veřejné správy z okresních úřadů na obecní úřady obcí s rozšířenou působností, a to od začátku roku 2003.

V současnosti je práce sociálního kurátora vymezena především legislativou, která vstoupila v účinnost 1. ledna 2007. Hovoříme o třech zákonech, které rozdělily oblast sociální práce na dávky a služby:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, vše ve znění pozdějších předpisů

Prováděcím předpisem k zákonu o sociálních službách je vyhláška č. 505/2006 Sb., provádí ustanovení zákona o sociálních službách.

Pojmy přímo související s činností sociálního kurátora, jako specializovaného sociálního pracovníka, který poskytuje nebo zprostředkovává sociální služby, poskytuje sociální, právní a psychologickou pomoc, vymezuje zákon o sociálních službách v § 3, kde pod písm. a), b) a e) říká, co je považováno za sociální službu, nepříznivou sociální situaci a sociální začleňování:

„Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a) sociální službou činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení,*
- b) nepříznivou sociální situací oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením,...*
- e) sociálním začleňováním proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim pomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný,...*

§ 92 písm. b) citovaného zákona vymezuje způsoby koordinace, cílovou skupinu a spolupracující organizace sociálního kurátora takto:

„koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností; přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službu České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky,“...

2.1 Kvalifikační předpoklady

Sociální kurátor je specializovaný sociální pracovník v oblasti terciární prevence. Musí tedy naplňovat předpoklady pro výkon povolání dle § 110 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kde je v odstavci 1 stanoveno, že předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je plná svéprávnost, bezúhonnost a zdravotní a odborná způsobilost.

Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je dle zákona o sociálních službách odst. 4 § 110 vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu o oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost a charitní a sociální činnost. Vysokoškolského vzdělání je za odborné považované tehdy, pokud je získané studiem v akreditovaném bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku. U sociálních pracovníků s praxí nejméně 5 let, kteří ukončili vysokoškolské vzdělání v jiném, než výše uvedeném oboru, lze vzdělání doplnit formou specializovaných vzdělávacích kurzů v rozsahu minimálně 200 hodin. Tato varianta je možná i u středoškolsky vzdělaných pracovníků ze sociálně právního oboru, pokud délka jejich praxe přesáhla dobu 10 let.

2.2 Vymezení kompetencí

Sociální kurátor vykonává státní správu v přenesené působnosti na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, a to při přímé práci s klientem nebo v rámci koordinační činnosti poskytování sociálních služeb osobám ohroženým sociálním vyloučením.

V rámci přímé práce kontaktuje kurátor klienta nejčastěji v jeho přirozeném prostředí přímo v terénu prostřednictvím vyhledávací činnosti, tzv. depistáže. K tomuto účelu lze využít informace od spolupracujících organizací a institucí, případně zdravotnických zařízení. Na základě získaných informací od Vězeňské služby ČR může kurátor klienta s jeho souhlasem navštívit také ve věznici.

Kontaktovaným klientům poskytuje sociální kurátor především poradenství, pomoc a podporu ke zmírnění nebo k překonání nepříznivé životní situace. V rámci základního sociálního poradenství podle § 3 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, lze:

- poskytnout informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace prostřednictvím sociální služby (informace o možnostech ubytování, vyřízení osobních dokladů apod.)
- poskytnutí informace o možnostech výběru druhu sociálních služeb podle potřeb osob a o jiných formách pomoci, například o dávkách pomoci v hmotné nouzi a dávkách sociální péče
- poskytnutí informace o základních právech a povinnostech osoby, zejména v souvislosti s poskytováním sociálních služeb, a o možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení a zabránění vzniku závislosti na sociální službě
- poskytnutí informace o možnostech podpory členů rodiny v případech, kdy se spolupodílejí na péči o osobu

Sociální kurátor podle § 4 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, poskytuje i tzv. odborné sociální poradenství:

- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: zprostředkování navazujících služeb
- sociálně terapeutické činnosti: poskytnutí poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání; tato základní činnost může být zajišťována poskytováním poradenství alespoň ve 2 z těchto oblastí
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:
  1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí

2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu
s přirozeným sociálním prostředím

Koordinační činnost je upravena v § 92 zákona č. 108/2006, o sociálních službách. Jde o činnost směřující k zabezpečení optimálního fungování sítě sociálních služeb pro:

- osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu
- osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby
- osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností

3 Cílové skupiny

Cílovou skupinu sociálního kurátora vymezuje kromě § 92 odst. b) zákona o sociálních službách i §2 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a to jako osoby, které v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemohou úspěšně řešit svoji situaci a jsou proto ohroženi sociálním vyloučením.

Osoby propuštěné z výkonu zabezpečovací detence, z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody

Jde o zletilé osoby, které se nacházejí v určité fázi trestního řízení, případně jsou již umístěny ve výkonu trestu odnětí svobody, nebo jsou propuštěny z vazby nebo z výkonu trestu podmíněčně či po jeho řádném vykonání. Osobám, proti nimž je vedeno trestní řízení, poskytuje sociální kurátor nejčastěji poradenství týkající se procesu řízení, případně na základě žádosti orgánů činných v trestním řízení nebo na vlastní žádost klienta vypracovává podkladovou zprávu o klientovi. (Davidová, 2010) Osobám propuštěným z věznic poskytuje sociální kurátor poradenství týkající se sociálních služeb, zprostředkovává bydlení na ubytovnách, v azylových zařízeních či noclehárnách, zprostředkovává kontakt klienta s rodinou, podílí se na zprostředkování zaměstnání, poskytuje dluhové poradenství, doprovází klienta a pomáhá mu při vyřizování dokladů, dávek pomoci v hmotné nouzi, poskytuje sociální terapii, zprostředkovává poskytnutí sezónního ošacení ze sociálního šatníku.

Základními znaky cílové skupiny je trestná činnost, zvýšená recidiva, opakované selhávání v pokusech nepáchat trestnou činnost, omezená schopnost řešit sociální situace samostatně, riziko návratu do kriminogenního prostředí, zpřetrhání nebo ztráta sociálních vazeb, častější výskyt psychických poruch, agresivní a manipulativní chování, absence nebo ztráta pracovních návyků, nízká nebo žádná kvalifikace, špatná finanční situace. (Davidová, 2010)

Osoby, které jsou po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěny ze zdravotnického zařízení poskytovatele zdravotních služeb, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti

Jedná se o osoby, které se po propuštění z nemocnic, léčeben, psychiatrických nemocnic, terapeutických komunit, rehabilitačních center apod. ocitly v nepříznivé sociální situaci, kterou nejsou schopny vlastními silami řešit. Vracejí se do běžného života po léčebně – terapeutické hospitalizaci, léčebně – kompenzační hospitalizaci nebo po prodělaném úrazu či jiné chorobě s následným postižením. Typickým znakem těchto osob je získaná závislost na ústavní péči nebo nedostatečné sociální zázemí, které by pomohlo takové osobě návrat do přirozeného prostředí zvládnout. (Davidová, 2010)

Osoby propuštěné ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech

Jedná se o skupinu osob ve věku od 18 do 26 let, kteří po dosažení zletilosti, či po ukončení studia odcházejí ze zařízení pro ústavní nebo ochrannou výchovu nebo z jiných zařízení pro děti a mládež. Sociální kurátor ve spolupráci se sociálním pracovníkem opouštěného zařízení poskytují těmto mladým lidem ohroženým sociálním vyloučením návaznou péči. Z tohoto důvodu sociální kurátor spolupracuje s orgánem sociálně právní ochrany dětí a seznamuje se zhruba s ročním předstihem s potřebou pomoci této osobě ve věci bydlení, finančního zajištění, vzdělávání a sociálního zázemí. K tomu patří i osobní návštěva klienta za přítomnosti pracovníka OSPOD či kurátora pro mládež. Cílem kontaktu je zjistit informace a představy o jeho dalším směřování, nastínit možných řešení situace a představení sociálního kurátora klientovi jako garanta návazné péče. (Davidová, 2010)

Osoby, které nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že jsou osobou bez přístřeší

Podle Marka, Strnada, Hotovcové (2012) mluvíme o zjevných bezdomovcích, tedy osobách bez přístřeší, kteří své bezdomovectví nezastírají, o skrytých bezdomovcích, kteří nemají stálé bydlení, ale nespí na ulici a o potencionálních bezdomovcích, kteří bydlí, ale riziko ztráty bydlení je pro ně aktuální. Tyto osoby většinou nemají sociální dovednosti, neumí řešit krizové situace. Pokud kurátor těmto osobám neposkytuje dlouhodobou kontinuální pomoc, může jim poskytnout poradenství, pomoci jim s vyřízením dokladů, zprostředkovat azylové nebo jiný typ bydlení, pomoci s hledáním zaměstnání, zprostředkovat poskytnutí ošacení nebo stravy. (Davidová, 2010)

Osoby, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby

Jedná se o skupinu osob, které lze označit za tzv. zúčastněné oběti. Sociálního kurátora kontaktují většinou jednorázově. Mohou jimi být klienti sociálního kurátora, kteří se stali obětí trestného činu, ale i osoby, které se staly obětí a se sociálním kurátorem nespolupracují a dále to jsou oběti domácí násilí. (Davidová, 2010)

Dle Čírtkové (2009) sociální kurátor těmto osobám poskytuje informace o jejich právech a průběhu trestního řízení, přispívá k pocitu obnovení bezpečí oběti, volí způsob komunikace, který nenaruší vzájemnou důvěru a podporuje je při řešení hlavních problémů třeba doprovodem na policii nebo úřad.

Stále však platí, že hlavní a historicky první cílovou skupinou, se kterou sociální kurátor pracuje, jsou osoby propuštěné z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, které jsou aktuálně ohroženy sociálním vyloučením. Této skupině se také budeme nadále věnovat.

4 Kriminální chování

Kriminalita nesporně patří k nejzávažnějším a nejnebezpečnějším jevům ve společnosti. Původci kriminálních činů již nepřekračují pouze nepsaná pravidla společenského chování, ale jejich skutky vedou k újmě oběti. Spáchání trestného činu vymezeného trestním zákoníkem je společností sankcionováno, a to většinou vyloučením asociálně jednajících lidí ze svého středu. Kriminální chování lze označit jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností. (Vágnerová, 2014)

Fischer a Škoda (2014) definují kriminalitu jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné a je sankcionováno podle trestního zákona. Zároveň ale docházejí k názoru, že většina osob páchajících trestné činy nehodnotí své chování jako společensky nepřijatelné, a proto ani neusilují o jeho změnu.

4.1 Faktory mající vliv na vznik a rozvoj kriminálního chování

Biologické faktory

Dle Fischera a Škody (2014) je jedním z těchto faktorů pohlaví. Uvádějí, že vzájemný poměr mužů a žen, kteří se dopouštějí kriminálního chování, je 10:1. Důvod spatřují ve větší agresivitě mužů vzhledem k mužskému pohlavnímu hormonu testosteronu, díky jemuž dosahují seberealizace dravějším jednáním oproti ženám. Přesto v posledních letech dochází k růstu ženské kriminality. (Vágnerová, 2014)

Autoři uvádějí jako další faktor věk. V současné době je převážná část vícevězněných mladých mužů ve věku do 30 let. (Fischer, Škoda, 2014) Dle Vágnerové (2014) četnost trestné činnosti klesá po padesátém roce věku, u šedesátiletých a starších se s ní setkáme jen u 1% delikventů. S věkem se proměňuje také způsob páchání trestné činnosti. Mladí se zaměřují na neznámé lidi a trestnou činnost páchají ve skupině, starší muži pracují sami v nejbližším okolí. (Vágnerová, 2014)

Dalšími biologickými faktory jsou vrozené genetické dispozice, poruchy chování, potřeba silných zážitků a podnětů souvisejících s nižší úrovní aktivace autonomního nervového systému. (Fischer, Škoda, 2014)

Psychické faktory

Kriminálních činů se dopouštějí méně i více inteligentní jedinci. Lze však konstatovat, že kriminálního jednání se dopouštějí častěji osoby s nižšími rozumovými schopnostmi, kteří hůře posuzují důsledky svého jednání. (Fischer, Škoda, 2014)

Mezi pachateli trestných činů se poměrně často vyskytují antisociální poruchy osobnosti, dříve nazývané psychopatie. Koukolík a Drtilová (2008) uvádějí, že tito lidé mají vždy pocit oprávněnosti vlastního chování, netrpí výčitkami svědomí, jsou lhostejní vůči druhým lidem, litují jen sami sebe, vůbec nemají svědomí, odpovědnost nebo vinu přenášejí na druhé lidi, manipulují, podvádějí, jsou citově chladní, nezodpovědní a naprosto lhostejní k sociálním normám. Jsou to dravci toužící po absolutní moci, což znamená přístup zejména k majetku a sexu, při němž jde spíše o ovládnutí partnera než o prožitek.

Dle výzkumu provedeného v roce 2001 ve 12 západních zemích byla antisociální porucha zjištěna u 47% vězněných mužů a 21% vězněných žen. (Koukolík, 2002)

Jak uvádí Rieger (2009), lidé s antisociální poruchou často podvádějí, lžou, jsou bezohlední, využívají své okolí bez výčitek svědomí. Za účelem vlastního prospěchu manipulují emocemi ostatních lidí, jsou impulsivní, bezohlední a nespolehliví. Často jde o velmi inteligentní jedince, kteří své okolí dokážou okouzlit svou svým šarmem, oni sami však vše vidí černobíle – buď je po jejich, nebo je vše špatné. Spolupráce s nimi je velmi těžká, protože ze všech vlastních neúspěchů viní svoje okolí. K nabídnuté spolupráci se staví odmítavě a podezřívavě, protože oni sami jsou silně negativističtí k jakýmkoliv změnám - jejich cestou je získání vlastního prospěchu pouze manipulací ostatních.

„To vede u některých odborníků k závěru, že je třeba smířit se s tím, že jim téměř není pomoci.“ (Rieger, 2009, s. 13)

Sociální faktory

Rodina je prostředí, které má naprosto zásadní význam pro utváření vzorců jednání jedince. Na jeho budoucím negativním vývoji se s největší pravděpodobností podepíše

anomální osobnost rodičů, jejich neschopnost starat se o vlastní potomky nebo dokonce jejich vlastní kriminální minulost. Nemenší vliv hraje i funkčnost rodiny. Právě u psychicky deprivovaných jedinců s dysfunkčních nebo afunkčních rodin, kde nebyla naplněna emocionální funkce, dochází k rozvoji delikvence. Svůj význam hraje také úplnost rodiny, či skutečnost, zda jedinec netrpí syndromem CAN – tedy týraného, zneužívaného nebo zanedbávaného dítěte. (Fischer, Škoda, 2014)

Dalším významným faktorem vzniku kriminality je vliv spoluvrstevníků a part. V kombinaci se špatnými školními výsledky a negativním rodinným prostředím dochází k tomu, že si mladý jedinec v partě s asociálními vzorci chování kompenzuje potřebu sounáležitosti a seberealizace a postupně se identifikuje s nežádoucími způsoby života. Tím dochází k rozvoji poruch osobnosti a následnému kriminálnímu chování. (Fischer, Škoda, 2014)

Obdobnou roli hraje i úroveň vzdělání, která je úzce spjata s postavením jedince ve společnosti, jeho zaměstnatelností, pracovními dovednostmi, návyky a zkušenostmi. Vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti a nevhodným trávením volného času, se někteří jedinci postupně uchylují k nelegálním praktikám pro dosažení svých cílů. To postupně může přerůst v kriminální chování. (Fischer, Škoda, 2014)

5 Význam trestu a jeho výchovná funkce

Černíková (2008) vidí trest jako opatření, kterým stát ukládá prostřednictvím soudu v trestním řízení určitou újmu pachateli tohoto činu a zároveň vyslovuje společenské odsouzení činu i pachatele. Dále uvádí, že náš trestní zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, doplněn vyhláškou ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, je vybudován na koncepci smíšené teorie, kde výchovnou funkci trestu upravuje § 23.

Dle Černíkové (2008) je výchovná funkce trestu realizována prostřednictvím systému aktivit, podmínek a zásad, bez jejichž uplatnění by trest odnětí svobody neměl výchovný účinek. Realizace probíhá v procesu zacházení s odsouzenými (dříve resocializace), kdy specializovaný pracovník směrem k pachateli vyvíjí řadu aktivit počínaje běžným jednáním s odsouzeným, přes péči o jeho zdraví až k ovlivňování jeho chování. Cílem zacházení je vést odsouzeného k odpovědnosti, aby se stal samostatným jedincem, schopným činit vlastní rozhodnutí.

Účelem trestu je kontrola zločinnosti, ochrana společnosti před trestnými činy, odvracení trestných činů směřujících proti právům a svobodám občanů, bránění pachatelům trestné činnosti v páchání další trestné činnosti, výchova a náprava pachatelů v řádné občany za současného působení na ostatní členy společnosti. Trest samotný je vždy pouze prostředkem obrany společnosti proti trestné činnosti.

„Trest měl od samého počátku sloužit lidem jako prostředek (nástroj) nátlaku, s cílem změnit jednání jedinců, kteří se chovají nežádoucím způsobem.“ (Stankowski, 2003, s. 20)

Matoušek (2007, s. 11) uvádí: *„Trest je jedním ze základních výchovných prostředků. V celospolečenském (sociálním) kontextu je používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je vymezen sociálními normami, zejména právem.“*

V penologickém chápání by měl trest chránit společnost před pachateli trestných činů a zároveň vést k nápravě pachatele. Měl by respektovat důstojnost osobnosti

odsouzeného a omezovat škodlivé účinky zbavení svobody. Ve výkonu trestu musí být dbáno na zachování zdraví odsouzených a zároveň by měly být podporovány takové postoje a dovednosti odsouzených, které jim po propuštění pomohou k návratu do společnosti. (Matoušek, 2007)

6 Práce s pachateli trestných činů

S rostoucí kriminalitou roste i strach veřejnosti ze zločinu. Ve vztahu k trestaným jedincům je společnost skeptická, nedůvěřivá a dává najevo, že si za svou situaci mohou sami a nezaslouží si od společnosti ohledy ani pomoc. Tento stigmatizující postoj ztěžuje adaptaci trestaných na život na svobodě a někdy má i za následek fixaci nežádoucího způsobu chování a rozvoj celoživotní kriminální kariéry. (Vágnerová, 2014) Sociální kurátor je jedním ze subjektů podílejících se na terciární prevenci, tedy na předcházení recidivy trestné činnosti pachatelů prostřednictvím kontinuální sociální péče. Ta by měla vést k tomu, aby byl jedinec na život na svobodě co nejlépe připraven a byla mu poskytnuta potřebná pomoc. (Černíková, 2008)

6.1 Penitenciární péče

Mařádek (2005) vysvětluje pojem penitenciární (z latinského poenitentia = lítost, změna mínění či smýšlení, obrat, polepšení, náprava) jako vězeňský, či týkající se vězeňství nebo zacházení s vězni. Tento pojem se využívá tehdy, když chceme jako podstatu věznění zdůraznit její nápravnou, převýchovnou a resocializační funkci.

Penitenciární péčí můžeme označit výchovné zacházení s vězni, kterou zabezpečuje Vězeňská služba České republiky. Osobám, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, zajišťuje pomoc při zvládání osobních krizí, řešení partnerských problémů, vyřizování administrativních záležitostí a zároveň se snaží osoby ve výkonu trestu připravit v rámci resocializačního procesu na jejich propuštění. (Černíková, 2008) Samotné propuštění vězněného z výkonu trestu představuje pro jedince velkou zátěž a náročnou životní situaci. I přes osobní předsevzetí a motivaci žít poctivý život je pro tyto osoby složité tomuto cíli dosáhnout bez předchozí přípravy a následné podpory. V tomto směru lze penitenciární péči označit za součást kontinuální sociální péče, která zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení, včetně soudního řízení i ve výkonu trestu. Umožňuje navázání socioterapeutického vztahu s klientem, který má za cíl vytvořit pozitivní vazbu k okolí, tedy především k rodině. Zároveň umožňuje omezit vliv sociálně patologických skupin na klienta a pomůže mu v rozvíjení jeho sociálních dovedností. Takto vykovávaná penitenciární péče sociálním pracovníkem ve věznici má vztah

k resocializačnímu procesu, který pokračuje následně v rámci kontinuální sociální péče povězeňskou, tedy postpenitenciární péčí na svobodě. (Černíková, 2008)

Penitenciárním procesem označujeme proces polepšení, nápravy a pozitivní změny chování, a to za využití dalších penitenciárních disciplín, které se zabývají chováním člověka a jeho psychikou. Důraz je zde kladen na konkrétního jedince, jeho individuum, a to tak, aby diferencované výchovné zacházení odráželo potřeby jedince, míru a způsob jejich uspokojování. K předcházení konfliktního jednání lze využít individualizované programy zacházení.

Mezi vědní disciplíny, které se podílí na řešení otázek zacházení s pachateli a jejich reintegraci jsou zahrnuty:

- Penologie – nauka o trestu a trestání, v jejímž rámci se zkoumají osobnosti vlastnosti pachatele, a to z hlediska možnosti dosažení změn v jeho chování v souvislosti s prostředím. (Černíková, 2005)
- Penitenciární pedagogika – speciální pedagogická disciplína, která se zabývá výchovným působením na vězně a vztahuje se na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu. Penitenciární pedagogové pracují jako vychovatelé nebo jako speciální pedagogové, kteří vypracovávají program zacházení s odsouzenými a metodicky řídí nápravné výchovné činnosti i penitenciární zacházení s vězni. (Mařádek, 2005)
- Penitenciární psychologie – zkoumá problematiku věznění člověka, jeho adaptaci, jeho prožívání, psychologické aspekty zacházení s věznem, problematiku zařazování odsouzených do skupin, vhodnost pracovního zařazení vězně, možnosti podmíněčného propuštění a interakci mezi věznem a personálem, výběrem personálu. (Sochůrek, 2007)
- Penitenciární psychiatrie – se zabývá především odsouzenými s výraznými poruchami osobnosti, včetně sexuálních deviací. Zároveň je v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody zajištěno fungování poraden pro drogově závislé.

- Penitenciární sociologie – zkoumá sociální vazby, strukturu, její fungování a účinnost v penitenciárním procesu, sleduje dynamiku a vývoj sociálních vztahů, odhaluje zdroje potencionálních konfliktů
- Sociální práce – pomáhá osobám ve výkonu trestu odnětí svobody s udržováním kontaktu s vnějším prostředím, s vyřizováním jejich záležitostí a pomáhá jim připravit se na propuštění z výkonu trestu a reintegrovat se zpět do společnosti. (Sochůrek, 2007) Je považována za odbornou disciplínu, která za využití speciálních metod zajišťuje péči o člověka na profesionálním základě. Jako taková vychází z poznatků mnoha společenských věd a je ovlivněna morálkou, kulturním systémem, historickou tradicí, zvyky a hodnotami určité společnosti. Zároveň aplikuje vědecké poznatky do praktické činnosti. (Černíková, 2008)

6.2 Postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče je vnímána jako pomoc a podpora poskytovaná lidem po návratu z vězení formou nabídky sociálních služeb, jejíž rozsah je dán sociální politikou státu. Můžeme ji ale chápat i jako terciární prevenci, která má na jedné straně společnost chránit před důsledky jednání pachatelů trestných činů a na straně druhé vést pachatele k prosociální změně chování, osvojení si sociálních dovedností, schopnosti odolat kriminogennímu chování a k převzetí zodpovědnosti. Její potřebnost vyplývá z ne zcela dosažených a ustálených cílů penitenciárního procesu, kdy jedinec potřebuje pomoci s adaptací na nové podmínky života. První dny po propuštění z výkonu trestu jsou obdobím, kdy si jedinec obnovuje sociální dovednosti a postupně se integruje do společnosti. V této době sociální rekonvalescence potřebuje odbornou péči, která může pomoci, aby nepodleh negativním vlivům a překonal tak období prvního roku na svobodě, kdy nejčastěji dochází k recidivě. Jedinec může zažívat pocit bezradnosti při řešení problémů spojených s obnovením nebo rozpadem partnerských vztahů, může mít problémy s překonáním stigma kriminálního, prožívat pocit vykořeněnosti ze společnosti, ale i s obnovením nebo vytvořením si materiálních podmínek pro život, nebo s profesionálním uplatněním. (Černíková, 2008) Neméně podstatnými důvody potřebnosti postpenitenciární péče je nutnost splácení dluhů, podpory při potřebě odolat „vábení“ bývalých kamarádů, předcházet relapsu zneužívání alkoholu, drog nebo

patologického hráčství. Účinná postpenitenciární péče by měla plynule navazovat na péči penitenciární, aby snížila riziko „šoku ze svobody.“(Sochůrek, 2007)

Dělení postpenitenciární péče dle Sochůrka (2007):

nucená – je daná zákonem a propuštěného nadále částečně omezuje (např. probace, parole, ambulantní ochranné léčby)

dobrovolná – je dána dobrovolným rozhodnutím klienta (např. při využívání sociální služby nebo návštěvě organizace)

Černíková (2008) mluví o postpenitenciární péči v užším a širším smyslu, které odpovídá péči nucené a dobrovolné. V nejširším pojetí hovoří o poskytování péče všem, kteří si odpykali trest, byť jiný než ve vězení. Tato pomoc je rozšířena o ranou pomoc, která vzniká už v momentu konfliktu se zákonem v přípravném trestním řízení.

Klientům je nejčastěji poskytována pomoc se:

- zajištěním práce
- bydlením
- řešením ekonomické otázky
- rozvíjením sociálních vztahů
- sociálně – právním poradenstvím
- vyřizováním dokladů

Ke zkvalitnění účinnosti postpenitenciární péče byl dle Černíkové (2008) koncipován systém kontinuálního resocializačního působení, který vyplynul z vládního usnesení č. 341/1994 k „Programu sociální prevence a prevence kriminality – aktuální stav a východiska do roku 1996.“ Byl tak zahájen systém kontinuální sociální péče, který akceptuje větší zaměření na autonomii klienta, kdy je na něj nazíráno jako na partnera sociálního kurátora. Klient tak má možnost činit vlastní rozhodnutí a nést za ně plnou zodpovědnost.

Takto koncipovaná kontinuální sociální péče umožňuje sociálnímu kurátorovi pracovat s klientem ve všech fázích trestního řízení, navázat s ním socioterapeutický vztah, jehož

pomocí je upevňována jeho sociální vazba k okolí. Zároveň umožňuje řešit problémy klientů v dostatečném předstihu před propuštěním z výkonu trestu.

Předpokladem takto koncipované práce s obviněnými, odsouzenými nebo propuštěnými je především úzká vazba mezi sociálními pracovníky Vězeňské služby a sociálními kurátory obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, zajištění předávání informací o klientovi. Kontinuální sociální práce by měla klienta učit větší samostatnosti a posilovat jeho míru samostatnosti při řešení vlastní sociální situace.

Fungující kontinuální sociální péče pomáhá především usnadnit návrat do společnosti jedincům, kteří se dostali do konfliktu se zákonem, ale i k pochopení příčin takového selhání. Napomáhá aktivizovat síly k postupné sociální reintegraci a minimalizaci recidivy a zároveň posiluje klientovu motivaci a volní úsilí k integraci do společnosti. Tím zároveň napomáhá k zamezení pocitu sociální izolace klienta.

Sociální kurátor jako jeden ze subjektů kontinuální sociální péče poskytuje ranou pomoc a následnou postpenitenciární péči na základě zájmu klienta. Raná péče je poskytovaná ve vazební věznici u obviněných a po propuštění vězňů z výkonu trestu. Pro takovou práci je nutný určitý nadhled klienta, uvědomění si vlastních problémů a snaha tyto problémy řešit. Sociální kurátor podporuje klienta v jeho prosociální orientaci a pomáhá mu při převzetí zodpovědnosti za svůj současný, ale i budoucí život.

6.3 Resocializace a reintegrace

Mařádek (2005) vysvětluje resocializaci jako složitý proces nápravy a převýchovy i změny vadné socializace, kdy se jedinec zbavuje původních vzorců chování a přejímá vzorce nové v závislosti na konkrétním životním přechodu. Cílem resocializace je zcela nebo alespoň částečně změnit osobnost klienta tak, aby se tento nadále choval a činil v souladu se zájmem většinové společnosti. Základním resocializačním postupem ve vězeňství jsou v současnosti programy zacházení.

Zacházení vysvětluje Černíková (2008) jako pojem nahrazující po roce 1999 resocializaci. Jde o souhrn aktivit, kterými specializovaný pracovník jedná s pachateli trestných činů, pomáhá mu řešit problémy, vede odsouzené k práci a samostatnosti, pečuje o jejich zdraví, působí na jejich prosociální orientaci. Sochůrek (2007) dodává, že

program zacházení, jehož cílem je vytvoření předpokladů pro úspěšnou reintegraci, je zpracován ve spolupráci psychologa, pedagoga, vychovatele, sociálního pracovníka a lékaře pro každého odsouzeného.

„Program zacházení zahrnuje pracovní, vzdělávací, terapeutické a zájmové aktivity s diferencovaným přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci.“ (Sochůrek, 2007, s. 42)

Penitenciární péče používá termín penitenciární resocializace. V případě, že není možná socializace celé osobnosti, je snaha změnit alespoň reakce, motivy a postoje jedince. V případě propuštěných vězňů jde tedy o to, připravit je na plnění běžných sociálních rolí tak, aby byli schopni pracovat a zabezpečit si prostředky k životu, pečovat o jiné, odolat pokušení vrátit se do původní kriminogenní skupiny. Měřítkem úspěšnosti resocializace je v tomto případě množství jedinců, kteří zrecidivují, tedy vrátí se k páčání trestné činnosti. (Mařádek, 2005)

Výchovou jedinců, u nichž došlo k chybné socializaci, se zabývá resocializační pedagogika. (Mařádek, 2005) Nové přístupy resocializační pedagogiky, které jsou uplatňovány v resocializačním procesu, vidí Černíková (2008) v respektování:

- autonomie vychovávaného
- individualizovaném přístupu k jeho potřebám
- otevřenosti sociálního prostředí, ve kterém by měl tento proces probíhat

Reintegraci Mařádek (2005) označuje pokus se pomocí efektivní resocializace znovuzáčlenit do skupiny, ze které se jedinec páčáním trestné činnosti vyřadil. Zároveň by reintegrace měla znamenat zpřetrhání vazeb na zločineckou skupinu, se kterou propuštěný páchal trestnou činností. Paradoxní situace je však v tom, že skupina, kam by se měl propuštěný integrovat, o něj většinou nestojí, zatímco skupina, do které by se znovu začleňovat neměl, by jej ráda přivítala zpět. To by ale znamenalo další negativní reintegraci. Mařádek (2005) vidí jedinou možnou cestu úspěšné postpenitenciární reintegrace v modelovém osvojování pozitivních efektů v malé skupině spoluvězňů.

6.4 Sociální fungování klienta

Názory na poslání a cíle sociální práce se různí v závislosti na době a společenském kontextu svého vzniku. Sociální kurátoři vnímají jako svoje poslání především potřebu pomoci svým klientům prostřednictvím sociální práce řešit problémy a náročné životní situace, kterými vazba, výkon trestu nebo propuštění z něj nesporně jsou. Podporují je ve změně jich samých, jejich sociálních vztahů a sociálního prostředí a pomáhají zachovat alespoň akceptovatelný způsob života těm, kteří pozitivní změny nejsou schopni.

Cílem sociální práce je dle Navrátila (In Matoušek a kol., 2007):

- pomáhat jednotlivcům a sociálním systémům zlepšovat jejich sociální fungování
- měnit sociální podmínky tak, aby chránily jednotlivce a systémy před potížemi ve fungování

Dle Navrátila (In Matoušek a kol., 2007, s. 184) Národní asociace sociálních pracovníků definuje cíl sociální práce následovně (1973):

„Sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.“

Nizozemská asociace sociálních pracovníků (NOW) ve své definici cíle sociální práce zmiňuje zvládání problémů ve fungování, stejně jako Barlettová, která ve své knize *The common base of social work practise* (1970) označuje zvládání za úsilí lidí řešit situace. Ti je přitom mohou vnímat jako sociální úkoly, životní situace nebo problémy života a zároveň je prožívají jako tlaky okolí. Barlettová označuje sociální fungování jako interakce probíhající mezi požadavky prostředí a lidmi.

Jak dále uvádí Navrátil (In Matoušek a kol., 2007) Longres (1995) na sociální fungování nahlíží jako na sociální pohodu, zejména pak na schopnost jednotlivce zvládat rolí očekávání přidružená k jeho konkrétní roli a statusu. Dle Carltona (1984) je sociální fungování schopnost lidí provádět úkoly denního života a vztahy s ostatními způsobem, který je uspokojivý jak pro ně, tak pro jejich okolí.

Předmětem intervencí sociálního kurátora je tedy zachování rovnováhy mezi požadavky prostředí, ve kterém klient žije a reakcemi klienta samotného tak, aby bylo dosaženo jeho sociálního fungování. Tento koncept vychází z představy, že lidé a prostředí jsou trvale v interakci, kdy prostředí klade na člověka určité požadavky, na které je nucen reagovat. Pokud lidé požadavky nezvládají, je narušena rovnováha a vzniká problém. Sociální kurátor by však měl uvážit, které faktory sociálního fungování považuje za podstatné a měl by být řádně obeznámen s bariérami a předpoklady, které hrají rozhodující úlohu v životě klienta. (Navrátil In Matoušek a kol., 2013)

„Tato specifická, individuální konfigurace životních okolností bývá obvykle označována termínem životní situace. Reflexe životní situace klienta (nebo kategorie klientů) je prvním a nezbytným krokem k volbě takových cílů a metod intervence, které mohou přispět ke změně životní situace klienta, posílit jeho schopnost zvládat požadavky prostředí, a přispět tak k obnovení nebo udržení jeho sociálního fungování.“ (Navrátil In Matoušek a kol., 2007, s. 186)

6.5 Mnohoproblémový klient

Sociální kurátoři se často setkávají s tím, že jejich klienti potřebují po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody, řešit více problémů. Většinou nemají kde bydlet, nemají zaměstnání, chybí jim vzdělání, rodinné vazby jsou narušené. Kromě toho u některých z nich může docházet k dalším vážným problémům vyplývajících z kombinace chorob nebo závislostí jako jsou duševní nemoc typu psychózy, závislost na alkoholu, život ohrožující somatické nemoci (např. žloutenka, AIDS, TBC, rakovina, ischemická choroba, diabetes), poúrazové stavy, kriminální chování, osobnostní porucha (zejména tzv. hraniční osobnost, agresivita, vztahovačnost, disociální porucha), snížené rozumové schopnosti. V takovém případě Matoušek (2013) hovoří o mnohoproblémovém klientovi.

K nejčastějším situacím, v nichž se tito klienti ocitají, jsou rozpad rodiny, chronická osamělost, chronická nezaměstnanost, bezdomovectví, pobyt v ústavu či psychiatrické léčebně, situace po propuštění z ústavní péče, pobyt ve vězení, režim dohledu vykonávaný probační službou apod. U těchto klientů také často dochází ke kombinaci drogové závislosti a duševní poruchy, což bývá označováno jako komorbidita nebo

„duální diagnóza“. Kriminalita, která může být důsledkem disociální poruchy osobnosti, může zvláště u dlouhodobě vězněných lidí ještě dále zhoršovat duševní a adaptační kompetence. V rámci i specializovaných sociálních služeb představují tito klienti velké zatížení. Je velmi obtížné najít zařízení, které by bylo ochotno klienta s komorbiditou přijmout nebo se často stává, že je řešen pouze problém, na který je daná organizace nebo zdravotnické zařízení zaměřeno, ale jsou přehlíženy další klientovy problémy. Adekvátní péče musí kombinovat zdravotnické a sociální služby a udržovat určitou kontrolu nad chováním klienta. Zlepšení kvality života je proto běh na dlouhou trať, a to často i z toho důvodu, že postoj mnohoproblémových klientů k poskytovatelům péče je často ambivalentní. Pomoc potřebují a vyžadují, ale zároveň ji odmítají. Nejsou schopni s pomáhajícím navázat důvěryhodný vztah, respektovat ho, být k němu upřímní, vnímat ho jako partnera. Péče o takového klienta znamená jasné vymezení hranice mezi odpovědností pomáhajícího a odpovědností klienta, kterou ovšem klient málokdy respektuje. (Matoušek, 2013)

6.6 Případová práce

Práce sociálního kurátora pro dospělé je kontinuální činnost založená na dobrovolnosti klienta. Znamená to tedy, že v naší stávající právní úpravě neexistuje povinnost pro vězně nebo klienta propuštěného po výkonu ochranného opatření sociálního kurátora navštívit. V praxi tedy tuto pomoc využívají zejména ti klienti, kteří jsou schopni určitého nadhledu, uvědomují si své problémy a jsou motivováni k jejich řešení. Právě vlastní přičinění klientů k řešení životní situace je důležitým vkladem pro preventivně orientovanou případovou práci. V tomto případě vystupuje sociální kurátor jako případový pracovník. (Černíková, 2008)

Případová práce jednou z metod při práci s jednotlivcem. Podstatou případové práce je zaměřenost na klienta, který je často přesvědčen, že selhal ve své sociální roli. Tuto stigmatizaci klienta je vhodné reflektovat už v počátcích případové práce, oslabovat ji a postupně hledat cesty k pozitivnímu přijetí a ocenění. (Matoušek, 2013) Je to snaha o pochopení situace, kdy hodnota jedince je nadřazena všemu ostatnímu. Staví na síle člověka, na jeho individualitě a dává mu příležitost se rozhodnout, zda bude realizovat své možnosti. Případový pracovník má v tomto procesu roli průvodce a pomocníka, který neřídí klienta, ale intervenci. Jeho úkolem je povzbudit ho k odvaze a sebedůvěře,

pomáhat mu orientovat se v situaci a vyhodnocovat možnosti řešení, které se nabízejí. Důležité je zaměřovat se na silné stránky klienta, podporovat ho v pochopení, že je schopen vlastní problém řešit. Zaměření se na jeho bezmoc posiluje v klientovi závislost a očekávání pomoci od okolí. Případový pracovník si musí zachovat svou vnitřní neutralitu a zdůrazňovat klientovo sebeurčení. Je to on, kdo nakonec zvolí mezi nabízenými alternativami. (Havránková In Matoušek, 2008)

Dle Matouška (2013) jde o proces, kdy se pracovník schází s klientem k řešení jeho individuálního problému. Jeho úkolem je zjistit potřeby klienta, stanovit plán intervencí, včetně poskytování potřebných služeb a průběžně jej vyhodnocovat. Kromě těchto specifických cílů jde i o zlepšení sociálního fungování klienta, posílení jeho schopnosti řešit problémy a zvýšení jeho sebedůvěry. Případový pracovník musí mít schopnost komunikovat s klientem, navazovat a udržovat s ním vztah, definovat svou roli v pomáhajícím vztahu, pomáhat klientovi k vyjádření jeho emocí a postojů a sdílet je s ním, pomáhat klientovi v definici a hierarchizaci jeho problémů, hledat zdroje pro řešení situace a koordinovat jejich působení, pracovat s kulturními rozdíly a u lidí v extrémních situacích dát smysl utrpení a pomáhat hledat smysl vlastního života. V případě, že kurátor není schopen poskytnout plnou součinnost při řešení klientova problému, může působit jako koordinátor poskytování sociálních služeb. Z tohoto důvodu také můžeme případovou práci označit termínem individuální case management. Jde tedy o jednu ze dvou možných rovin koordinace služeb, kdy jeden pracovník doporučuje klientovi další služby a zároveň zůstává zodpovědný za vedení případu a ručí za zvolené postupy. Druhou možností je case management týmový. Dosoudilová (In Janoušková a Nedělníková, 2008)

6.7 Sít'ování klienta

Cílem práce sociálního kurátora je především komplexnost řešení situace klienta, která povede k jeho lepšímu sociálnímu fungování. Nástrojem k jeho dosažení je metoda sít'ování jako pevná součást případové práce. Je vhodné ji použít především v případech, kdy situace klienta vykazuje vícečetné problémy k řešení a vyžaduje spolupráci s dalšími odborníky. V praxi tak sociální kurátor vystupuje jako koordinátor služeb, odkáže a napojí klienta na odbornou pomoc jiného poskytovatele v případě, že sám není tuto službu schopen poskytnout.

Janebová (2014) uvádí, že vytvoření sociální sítě je tvořeno v několika krocích. Zmapováním aktuálního stavu sociálních služeb, organizací a institucí v regionu se zaměřením na danou cílovou skupinu, dále oslovením zástupců jednotlivých organizací a institucí k navázání spolupráce a následně aktivní spoluprací.

Dosoudilová (In Janoušková a Nedělníková, 2008) označuje sociální sítě spojení osob, organizací a subjektů, které přispívají k plnění cílů sociální práce. Síťování je chápáno jako vytvoření a propojení organizací a institucí, které pracují s uživateli služeb a zároveň spolupracují mezi sebou navzájem. Dochází tak k vytvoření formálních či neformálních vztahů lidí, kteří se v každodenní praxi pohybují v různých sociálních prostředích. Uživateli služby umožňují získat přístup k dosud nevyužívaným zdrojům – tedy k jednotlivcům, ale i organizacím poskytujícím sociální služby. K hlavním výhodám síťování patří flexibilita, dovednosti, znalosti, sdílení zdrojů, využitelnost v přímé práci s klientem, ale i navazování spolupráce mezi poskytovateli služeb a koordinací. Předpokladem úspěchu při řešení zakázky klienta, je dobrá orientace sociálního kurátora v nabídce sociálních služeb v daném místě. K tomuto účelu je na většině úřadů k dispozici adresář poskytovatelů sociálních služeb v dané lokalitě, který obsahuje název a adresu služby, kontaktní údaje, otvírací hodiny, cílovou skupinu uživatelů služby a její stručný popis.

Dle Gojové (2007) může být metodou k vytváření sítí pravidelné organizování pracovních skupin poskytovatelů služeb, organizování kulatých stolů k určitému tématu, případové konference, využití komunitního plánování a organizace veletrhů sociálních služeb. Kvalitní fungování sítě pak vyžaduje ze strany zainteresovaných subjektů sdílení informací a vzájemné důvěry, přiměřené požadavky na malé partnery, dostatek času k rozvoji vztahů a společné práci a jednotnost cílů a podporu organizace. Další kapitola je proto zaměřená na subjekty, se kterými sociální kurátor spolupracuje.

7 Spolupráce sociálního kurátora s dalšími subjekty

Cílem kontinuální sociální práce s klientem je především snaha o upevnění nebo vytvoření pozitivních vazeb k okolí, aby nedocházelo k jeho sociální izolaci. Z tohoto důvodu a v zájmu klienta sociální kurátor spolupracuje s mnoha dalšími odborníky a institucemi z oblasti státní i nestátní sféry. Subjekty, s nimiž sociální kurátor spolupracuje nejčastěji, jsou popsány v této kapitole podrobněji.

Při jejich výčtu bylo čerpáno z Katalogu poskytovatelů sociálních služeb na Písecku i z mých vlastních zkušeností při práci sociálního pracovníka.

7.1 Subjekty veřejné správy

Vězeňská služba ČR

Sociální kurátor spolupracuje s Vězeňskou službou ČR, která zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. O nástupu klienta do výkonu trestu odnětí svobody sociálního kurátora informuje věznice, která má povinnost mu zaslat hlášení o změnách. V rámci kontinuální sociální práce kurátor kontaktuje odsouzeného a zasílá mu dopis, ve kterém ho seznamuje s možností se na něj v případě potřeby obrátit. Zároveň ho upozorňuje na důležité záležitosti, které by dotýčný neměl ani ve vězení opomíjet. Jsou jimi různé poplatky, výživné, exekuce a další záležitosti. Před propuštěním odsouzeného na svobodu je kurátor informován Oznámením o nadcházejícím propuštění, které daná věznice zasílám pouze se souhlasem vězněné osoby.

Sociální kurátor také může na žádost a se souhlasem ředitele věznice dotýčného navštívit už ve výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody nebo před propuštěním přímo ve věznici. Správně nastavená sociální práce pomáhá předcházet problémům po propuštění a působí jako prevence proti další trestné činnosti. Klientům jsou poskytovány informace v rámci sociálně právního poradenství pro odsouzené, jsou vykonávány individuální pohovory s odsouzenými, sociální kurátor zprostředkovává kontakt s rodinou a informuje o nabídce sociálních služeb v regionu. (Gojová a kol., 2007)

Probační a mediační služba

Činnost Probační a mediační služby, která působí v rámci Ministerstva spravedlnosti ČR, se řídí zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Její činnost je zaměřená na práci s pachateli trestných činů a jejich oběťmi. Spolupráce sociálního kurátora s Probační a mediační službou se soustředí jak na podmíněně odsouzené na svobodě, kterým byl nařízen probační dohled, tak na podmíněně propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, což je označováno jako parole. (Gojová a kol. 2007) Sociální kurátor komunikuje s Probační a mediační službou v případě, kdy ho kontaktuje klient s nařízeným dohledem, zprostředkovává mu kontakt na místně příslušném pracovišti Probační a mediační služby a snaží se ho motivovat ke spolupráci a plnění uložených povinností. Zároveň s Probační a mediační službou spolupracuje na základě žádosti probačního úředníka ve věci dohledu nad společným klientem nebo při přípravě podkladové zprávy k žádosti o podmíněné propuštění klienta. (Davidová, 2010)

Úřad práce České republiky

Osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody často nemohou navázat na výhodu předchozího zaměstnání a nemají dostatečné prostředky k uspokojení základních životních potřeb. Často se proto obracejí na sociálního kurátora s žádostí o doprovod na Úřad práce, který musí navštívit hned ze dvou důvodů.

Prvním z nich je zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání, dle zákona č. 435/2004, dle zákona o zaměstnanosti. To je podmínkou pro získání podpory v nezaměstnanosti pro ty, kteří v posledních dvou letech odpracovali alespoň 12 měsíců. Ostatním uchazečům slouží jako podmínka nutná k žádosti o dávky pomoci v hmotné nouzi. Tento systém je upraven zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a vyhláškou č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, vše ve znění pozdějších předpisů.

Dávkou, která bezodkladně řeší situaci propuštěné osoby je dávka mimořádné okamžité pomoci, která je poskytována v maximální výši 1.000,-- Kč. K jejímu poskytnutí je vhodné mít vyjádření sociálního kurátora. Konečné rozhodnutí o poskytnutí dávky je však plně v kompetenci Úřadu práce a odvisí od výše vyplacených prostředků při propuštění.

Je důležité, aby sociální kurátor v rámci poradenství upozornil klienta na to, že s touto dávkou bude muset vystačit do doby získání příspěvku na živobytí.

Příspěvek na živobytí je další z dávek pomoci v hmotné nouzi. Jednotlivci je poskytována v částce životního minima, tedy 3.410,-- Kč měsíčně, pokud taková osoba nedluží na výživném nebo jí není poskytována celý kalendářní měsíc lůžková zdravotnická péče. V tom případě náleží pouze částka existenčního minima ve výši 2.200,-- Kč. Zároveň je příspěvek na živobytí stanoven jako rozdíl mezi živobytím jednotlivce nebo rodiny a příjmem, od kterého jsou odečteny přiměřené náklady na bydlení. Těmi jsou odůvodněné náklady na bydlení, v maximální částce do 30%, v Praze do 35% příjmu jednotlivce či rodiny.

Doplatek na bydlení je poskytován v případě nedostatečného příjmu k úhradě nákladů na bydlení, a to i v případě, že osoba využívá jinou než nájemní formu bydlení. Její výše je stanovena tak, aby po úhradě odůvodněných nákladů zůstala osobě či rodině částka živobytí. Většina osob propuštěných z výkonu trestu používá tuto dávku k zaplacení ubytovny v ubytovacím zařízení se schváleným provozním řádem.

Pokud se stane, že je klient sankčně vyřazen z evidence uchazečů o zaměstnání, není považován za osobu v hmotné nouzi a nesplňuje nárok na výplatu řádných dávek pomoci v hmotné nouzi po dobu šesti měsíců. Pro řadu osob, kteří nemají dostatečnou podporu rodiny, je tato situace život ohrožující. V tomto případě často dochází k hospitalizaci jedince. Pokud ošetřující lékař vystaví na základě aktuálního zdravotního stavu potvrzení, které by běžně potvrzovalo pracovní neschopnost, může být klientovi dávka vyplacena.

Dále sociální kurátor spolupracuje s Českou správou sociálního zabezpečení, Policií České republiky, zdravotními pojišťovnami, městskými a obecními úřady, soudy a dalšími institucemi.

Místní samospráva

Častým problémem osob po propuštění zejména z dlouhodobého výkonu trestu odnětí svobody je absence bydlení. V kompetenci místních samospráv je správa bytového fondu a v rámci daných zvyklostí a pravidel je někdy možné tuto nepříznivou životní situaci klienta vyřešit. Dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění

pozdějších předpisů, je však podmínkou pro získání nároku na doplatek na bydlení pro osoby žijící na ubytovnách, souhlas dané obce. Zároveň Úřad práce ČR obec prostřednictvím obecního úřadu obce II. nebo III. typu informuje o počátku výplaty doplatku na bydlení a dává tak podnět k zahájení sociální práce za účelem řešení bytové situace klienta v dané obci. Důležité je také s místní samosprávou řešit případné dluhy klienta na nájemném, poplatcích za odpady, případně spolupracovat s veřejným opatrovníkem, jehož funkci za město vykonává pověřený úředník.

Obec se může v rámci komunitního plánování jako zadavatel významně podílet na rozšíření nabídky sociálních služeb pro danou cílovou skupinu, a to i formou vlastní investice do zařízení poskytujících tyto služby. Je tedy vhodné, aby sociální kurátor spolupracoval s dotčenými odbory města a prostřednictvím účasti na komunitním plánování prosazoval zájmy cílové skupiny. (Gojová a kol., 2007)

7.2 Nestátní subjekty a zdravotnická zařízení

Nestátní subjekty typu občanských, charitativních nebo církevních organizací obohacují a doplňují státem dostatečně nezajištěné služby osobám, které se dostaly do střetu se zákonem. Oproti porevoluční době, kdy vznikaly sdružení a iniciativy poskytující služby v oblasti resocializace a prevence, především na základě nadšení, v současné době jde často o poskytovatele registrovaných sociálních služeb. Jejich zaměstnanci jsou profesionálové, kteří musí splňovat kvalifikaci sociálního pracovníka, mají odborné znalosti a sociální dovednosti při navazování kontaktu s klienty. (Černíková, 2008) Jsou poskytovány služby sociálního poradenství a sociální prevence, a to ve formě pobytové, ambulantní nebo terénní, dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Mezi nejčastěji využívané služby patří odborné sociální poradenství, azylové domy, kontaktní centra, krizová centra, domy na půl cesty, nízkoprahová denní centra, noclehárny, služby následné péče, terapeutické komunity, terénní programy a sociální rehabilitace.

Příloha A – Nestátní subjekty v Jihočeském kraji, jejichž služby mohou využít klienti, kteří se dostali do konfliktu se zákonem

Sociální kurátor spolupracuje rovněž se zdravotnickými zařízeními. Sleduje, zda jeho klienti mají přístup ke zdravotní péči, pomáhá klientům zajistit registraci u praktických

lékařů, spolupracuje se zdravotními pojišťovnami. V případě, že je jeho klient hospitalizován, nepotřebuje již zdravotní lůžkovou péči, ale zároveň mu zdravotní stav neumožňuje obejít se ještě bez pomoci další osoby a neexistuje osoba blízká, která by následnou péči zajistila, spolupracuje sociální kurátor s poskytovatelem lůžkové péče na umístění klienta na sociální lůžko a následném zajištění pobytové služby. V tomto případě hájí zájmy klienta a pomáhá chránit jeho zdraví.

8 Účinnost kontinuální sociální práce

Trest odnětí svobody za spáchání trestného činu by měl být citelný, jistý a měl by následovat co nejrychleji po provinění. Zároveň by měl mít funkci ochrany společnosti a nápravy pachatele. (Sochůrek, 2007) Po vykonání trestu následuje propuštění odsouzeného na svobodu s předpokladem jeho úspěšné reintegrace do společnosti. V tomto směru je vždy nepříjemným začátkem situace, kdy se propuštěné osoby ocitnou na svobodě bez zázemí, finančních prostředků a s nejasnou představou, jakým způsobem si zajistí základní životní potřeby. Často se pak dopouštějí další trestné činnosti, recidivují.

Dle Koncepce vězeňství do roku 2025 (Ministerstvo spravedlnosti, 2016) je měřítkem trestní politiky a úspěšné reintegrace propuštěných vězňů právě míra recidivy odsouzených. Ze statistik Vězeňské služby České republiky vyplývá, že si v roce 2011 odpýkávalo v českých věznicích svůj trest 63% odsouzených, kteří byli již dříve ve výkonu trestu. V roce 2012 to bylo 64,3%, v roce 2013 70,1%, v roce 2014 69%. Nejčastěji to bylo za krádeže, zanedbání povinné výživy, maření výkonu úředního rozhodnutí, ohrožení pod vlivem návykové látky, podvody, úmyslné ublížení na zdraví, loupeže a výtržnictví. Nejčtenější recidiva je zaznamenána u těch, kteří jsou prvně odsouzeni mezi 15 – 18 rokem věku. Pro opakování trestné činnosti se za nejrizikovější považuje doba prvních 6 měsíců na svobodě, maximum recidivistů páchá trestnou činnost během 3 let po propuštění.

Skutečnost, že klient nebude pokračovat v další trestné činnosti (desistence) souvisí s vytvořenými příležitostmi v rámci sociálních a probačních programů, ale i se změnami motivace klienta, jeho vazbami na nekriminální prostředí a novou představou o sobě. (Matoušek, 2013)

Z výše uvedených statistik by bylo pošetilé zobecňovat efektivitu práce sociálního kurátora. Na procesu resocializace, který je podmínkou pro kvalitní reintegraci a který začíná vstupem odsouzeného do výkonu trestu, se podílí řada odborníků. Na penitenciární péči poskytovanou ve vězení, navazuje péče postpenitenciární, jejíž jednou ze součástí jsou právě sociální kurátoři. Přesto stav, kdy se z 10 propuštěných vrátí do vězení 7, je krajně alarmující. Ministerstvo spravedlnosti v této situaci poukazuje na velkou

roztříštěnost a špatnou návaznost postpenitenciární péče a vytyčuje seznam specifických cílů, které by měly podpořit meziresortní a systémový přístup, komplexnější zaměření na budoucí propuštění a podporu účinných opatření snižujících recidivu. Jedním z nástrojů k dosažení vyšší efektivity v procesu znovuzacheňování odsouzených by měla být návaznost na již existující strategie, podpora vzniku Národní koncepce postpenitenciární péče, koordinovaná spolupráce mezi subjekty podílejícími se na reintegračním procesu a v neposlední řadě i vytvoření pracovních skupin, jejichž koordinační role by mohla připadnout obcím s rozšířenou působností.

9 Výzkumné šetření mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody

Teoretickou část bakalářské práce jsem věnovala tématu historie, legislativnímu ukotvení práce sociálního kurátora a cílovým skupinám, se kterými pracuje. Další kapitoly teoretické části popisují faktory ovlivňující kriminální chování, význam trestu a práci s pachateli trestných činů.

V praktické části se budu věnovat zkušenosti propuštěných osob se znovuzačleňováním. Záměrem výzkumu je zjistit pohled na kvalitu vlastního života po propuštění, důvody, které je vedly ke kontaktu se sociálním kurátorem a v neposlední řadě jejich očekávání a obavy z budoucnosti.

9.1 Formulace hlavního cíle, dílčích cílů, transformační tabulka

Hlavním cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jak vnímají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody pomoc sociálního kurátora.

DC 1 Zjistit, jaká byla kvalita života klientů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?

Ověření, jak jednotliví klienti pociťovali svou vlastní situaci po propuštění z výkonu trestu z hlediska zabezpečení základní životních potřeb a sociálních vazeb.

DC 2 Co klienta vedlo k potřebě změny?

Ověření, co klienta vedlo k vyhledání a návštěvě sociálního kurátora.

DC 3 Jak klient vnímá současný stav a svoji budoucnost?

Ověření, zda spolupráce se sociálním kurátorem klientovi pomohla něco změnit, byla pro něj přínosná, a jak klient vnímá svou budoucnost.

Tabulka 1 transformační tabulka dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní cíl: Zjistit, jak vnímají osoby popuštěné z výkonu trestu odnětí svobody pomoc sociálního kurátora. Dílčí cíle: DC 1: Zjistit jaká byla kvalita života klientů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. DC 2: Zjistit, co vedlo klienty k potřebě změny. DC 3: Zjistit, jak klienti vnímají svůj současný stav a svoji budoucnost.			
Dílčí cíle	Indikátor	Tazatelské otázky (TO)	
DC 1	finanční prostředky	TO 1	Z jakých finančních prostředků jste po návratu z výkonu trestu žil?
	bydlení	TO 2	Kde jste bydlel?
	jídlo	TO 3	Měl jste vždy dostatek jídla?
	zdraví	TO 4	Jaký byl váš zdravotní stav?
	rodina	TO 5	Jaký byl váš vztah s rodinou?
DC 2	problém	TO 6	Co se stalo tak vážného, že došlo ke kontaktu se sociálním kurátorem?
	pomoc	TO 7	S čím jste potřeboval pomoci?
	vliv okolí	TO 8	Byl nápad kontaktovat sociálního kurátora váš nebo někoho z vašeho okolí?
DC 3	změna	TO 9	Změnilo se něco po tom, co jste navštívil sociálního kurátora?
	přínos	TO 10	Vnímáte tuto změnu jako přínos?
	budoucnost	TO 11	Máte nějaké plány do budoucna?
	očekávání	TO 12	Je něco, na co se těšíte?
	obavy	TO 13	Je něco, z čeho máte obavy?

Zdroj: vlastní zpracování

9.2 Odůvodnění zvolené výzkumné strategie

Pro výzkumnou část jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, a to především s ohledem na cíl bakalářské práce. Jeho záměrem je pochopit subjektivní vnímání práce sociálního kurátora z pohledu klientů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Kvantitativní metoda výzkumu by mi v tomto případě nedovolila plně porozumět studovanému fenoménu.

Kvalitativní metoda umožňuje lépe sledovat konkrétní příběhy, odhalovat jejich pozadí. Výzkumník je přímo účasten vyprávění, o tom, co informanti zažili, jaké důsledky to pro ně znamenalo a snaží se tomu porozumět. Jde tedy především o zachycení slovního vyjádření pohledu klientů na vlastní situaci, jejich zkušenosti a názory.

Dle Švaříčka a kol. (2007) nestaví kvalitativní metoda na předem stanovených hypotézách a teoriích, ale naopak umožňuje o zkoumaném jevu shromáždit maximální možné množství informací a poznat jej tak do hloubky. Výstupem je formulace nové hypotézy.

9.3 Technika sběru informací

Jako techniku sběru informací jsem volila polostrukturovaný rozhovor, který umožňuje vyjádřit subjektivní pocity klienta. Přípravenými otázkami je nastíněn směr rozhovoru informanta s výzkumníkem, zároveň je však ponechán prostor pro vyjádření potřebného názoru nebo postřehu zkoumané osoby.

Švaříček a kol. (2007) označují rozhovor za strukturovanou konverzaci, tvořenou pomocí hlavních, navazujících a pátracích otázek. Jde o velmi často používanou techniku, kdy je jejím cílem získat vyličení světa tak, jak jej vidí dotazovaný. Při tom tazatelé plně respektují interpretaci popisovaných jevů. Formou pokládání polootevřených otázek se snaží porozumět jiným lidem, aniž by je v jejich odpovědích limitoval položkami v dotazníku.

Techniku polostrukturovaného rozhovoru často doplňuje zúčastněné pozorování. Disman (2011, s. 305): „*Zúčastněné pozorování je styl výzkumu, ve kterém výzkumník participuje na každodenním životě lidí, které studuje.*“

Cílem je sledovat aktivity přímo v terénu, zachytit danou situaci a popsat ji tak, aby ji čtenář porozuměl a pochopil celý předkládaný kontext. Touto formou lze také často zachytit situace, které v rozhovorech zůstávají skryté, protože je informanti nepovažují za podstatné. (Švaříček a kol. 2007) I z tohoto důvodu považuji zúčastněné pozorování jako vhodnou doplňující techniku k rozhovoru.

9.4 Popis výzkumného souboru

Výzkumným vzorkem jsou informanti starší 18 let, kteří byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody v posledních pěti letech a z vlastního rozhodnutí nebo na podnět jiné osoby nebo instituce spolupracovali se sociálním kurátorem na Městském úřadu v Písku. Nebylo přihlíženo k důvodu trestné činnosti, za kterou byli odsouzeni, ani k délce výkonu trestu. Jejich hendikep však spočíval ve zhoršeném zdravotním stavu, ztrátě bydlení, nedostatku finančních prostředků, zpretrhaných vazbách s rodinou a vyšším věku.

Tabulka 2 kódující tabulka s charakteristikami informantů

Charakteristika informantů osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody	
označení	I1
pohlaví/věk/národnost	muž /64 let/česká
osoba propuštěná z výkonu trestu	Výkon trestu před rokem přerušen z důvodu onkologického onemocnění. Rodinné vazby zůstaly zachovány.
datum rozhovoru	26.2.2016
místo rozhovoru	Městský úřad Písek
postřehy	Informant pečlivě upraveného vzhledu, klidný, plně se soustředil na otázky, komunikativní. Odpovídá jednoznačně.
označení	I2

pohlaví/věk/národnost	muž/50 let/česká
osoba propuštěná z výkonu trestu	Informant propuštěn před dvěma lety po vykonání trestu, v současné době po rozpadu rodinných vazeb žije na ubytovně.
datum rozhovoru	16.2.2016
místo rozhovoru	Městský úřad Písek
postřehy	Informant upravený, komunikativní, temperamentní. Odpovídá soustředěně a jednoznačně.
označení	I3
pohlaví/věk/národnost	muž/60 let/česká
osoba propuštěná z výkonu trestu	Informant propuštěn před dvěma lety. V průběhu výkonu trestu přišel o bydlení. Zdravotní komplikace, částečná amputace dolní končetiny. Bez rodinných vazeb a přátel. Čeká na umístění do domova pro seniory.
datum rozhovoru	28.1.2016
místo rozhovoru	Nemocnice Písek
postřehy	Na otázky odpovídá v klidu, ale v hovoru sám nepokračuje, čeká na další otázku. Hovor často stáčí k tomu, že už to stejně nemá smysl.

označení	I4
pohlaví/věk/národnost	muž/62 let/česká
osoba propuštěná z výkonu trestu	Z výkonu trestu propuštěn před dvěma lety, žil v zahradní chatce za městem. Když shořela, zůstal bez přístřeší, ale do ubytovny nechtěl. Zhoršení zdravotního stavu, alkohol. Rodina s ním nechtěla komunikovat. Po dlouhodobé hospitalizaci umístěn v domově pro seniory. Původně o důchod žádat nechtěl, až při dlouhodobé hospitalizaci.
datum a čas rozhovoru	2.2.2016
místo rozhovoru	Domov po seniory Drhovle
postřehy	Informant je velmi komunikativní, v dobré náladě. Odpovídá jednoznačně.
označení	I5
pohlaví/věk/národnost	muž/78 let/česká
osoba propuštěná z výkonu trestu	Z výkonu trestu propuštěn před třemi lety. O vlastní bydlení přišel, žil po ubytovnách. Na výplatu starobního důchodu nesplnil podmínky, vše řešeno dávkami. V současné době umístěn v domově pro seniory.
datum a čas rozhovoru	17.11.2016

místo rozhovoru	Domov pro seniory Tachov
postřehy	Informant na otázky reagoval zmateně, některým zjevně nerozuměl a musely mu být opakovány.

Zdroj: vlastní zpracování

9.5 Popis průběhu sběru dat

Obdobím určeným ke sběru dat formou polostrukturovaného rozhovoru byl leden a únor 2016. Rozhovory byly prováděny s osobami propuštěnými z výkonu trestu, a to na Městském úřadu v Písku nebo v jejich současném přirozeném prostředí (nemocnice, pobytové zařízení). Informantům byly kladeny tazatelské otázky uvedené v transformační tabulce. Na základě reakce informantů v průběhu rozhovoru byly kladeny doplňující otázky k získání podrobnějších informací. Zároveň bylo využito techniky zúčastněného pozorování. Záznam rozhovoru byl prováděn formou poznámek a jeho zápis byl proveden bezprostředně po jeho ukončení, a to včetně nespisovných výrazů z důvodu zachování autenticity. Informanti byly poučeni o účelu vedeného rozhovoru a o skutečnosti, že sdělená data budou v anonymní formě využita jen pro účely mé bakalářské práce, a to tak, aby nedošlo k porušení etických principů. Zároveň byla zaručena anonymita poskytnutých informací, aby nedošlo k újmě informanta.

9.6 Výzkumné metody – analýza dat

Jako výzkumnou metodu sběru dat jsem zvolila jejich analýzu. Jak uvádí Švaříček a kol. (2007), sebraná data tvoří nestrukturovaný materiál, který je třeba zorganizovat, zpracovat a interpretovat. Protože se nejedná o numerická data, jde především o vytvoření významových kategorií, která vedou k odhalení pravidelností, kvalit a vztahů mezi nimi a umožní zhodnotit, jakým způsobem je jev v populaci strukturován.

Vhodnou technikou kvalitativní analýzy je tzv. otevřené kódování. Sebraný text je rozdělen na jednotlivé významové části, kterým je přidělen kód ve formě jména nebo označení. K volbě kódu lze využívat návodné otázky (např. co, kdo, proč). S postupným zpracováním dat dochází k opakování informací, ke kterým je možné se vracet a přejmenovávat kód, který bude danou informaci rozvolňovat nebo naopak víc specifikovat. Vše je třeba pečlivě vést v poznámkách. Po ukončení kódování začínáme

stavět systém, ve kterém pod jednotlivé kategorie seskupujeme kódy stejného jevu. Jde o induktivní techniku, která je schopná ukázat provázanost vztahů a závislostí, které na první pohled zůstaly skryty. Tímto způsobem jsou odpovědi informantů zpracovány do dílčích cílů, jejichž vyhodnocení umožňuje poznat, jak vnímají lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody pomoc sociálního kurátora.

10 Analýza a interpretace dat

10.1 Analýza dílčího výzkumného cíle DC 1

Dílčí cíl DC 1: Zjistit, jaká byla kvalita života klientů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Tímto výzkumem jsem chtěla ověřit, jak jednotliví klienti pociťovali svou vlastní situaci po propuštění z výkonu trestu z hlediska zabezpečení základní životních potřeb a sociálních vazeb. Zajímalo mě, z jakých finančních prostředků po propuštění žili, zda měli zajištěno bydlení a měli dostatek jídla. Zařazena byla i tazatelská otázka ohledně vztahu s rodinou a zdravotního stavu.

Analýza odpovědí na tazatelské otázky ukázala, že dva informanti I1 a I3 byli v době propuštění poživateli důchodu, jeden z nich si dokonce našetřil nemalou částku jako rezervu: I2: „*dělal jsem načerno*“. Informanti I4 a I5 byli odkázáni na výplatu příspěvku na živobytí.

Bydlení neměl v době propuštění ani jeden z informantů. I1 a I3 byli po propuštění v nemocnici. I3 navíc do výkonu trestu odcházel z pronajatého domu, k němuž mu skončila nájemní smlouva v průběhu trestu. I2 našel později místo na ubytovně a I5 přijal bydlení u známé v obecním bytě, odkud je oba vzápětí vystěhovali. Jeden informant žil v zahradní chatce.

Ze shrnutí informací na třetí otázku vyplynulo, že ne všichni informanti měli vždy dostatek jídla. I4 uvedl: „*chytil jsem si třeba divokýho králíka a upek ho na klacku, když jsem měl hlad*“. Další hledal pomoc u dřívějších známých a rodiny, a to i opakovaně. Informanti I1, I2 a I3 na otázku uvedli: „*ano*“.

Na otázku týkající se zdravotního stavu po propuštění, pouze dva odpovídají, že byl dobrý. I1: „*Nic moc, ale cítil jsem se vcelku dobře. Zjistili mi rakovinu uzlin na krku. Potom jsem byl na CT, teď jdu znovu. Doufám, že to bude dobrý.*“ I3 sděluje, že ho bolela noha a kamarád ho brzy po propuštění dopravil do nemocnice, kde došlo k amputaci. I2: „*zdravotní stav? Špatný. Mám tlak, vředy, ledviny, to už mám roky*“.

V případě tazatelské otázky na vztah s rodinou, odpověděli I1 a I2, že byl dobrý. Oba informanti uvedli, že se členy rodiny byli v kontaktu i v průběhu výkonu trestu. Jeden informant na tuto otázku nechtěl odpovědět.

I4: „*Udělal jsem tenkrát takovou kravinu a sestry už se mnou nechtěly mluvit. Ale můžete jim říct, kde teď jsem.*“

I5: „*Byl jsem tam, u bráchy, v baráku, dali mi nějaký jídlo, ale jinak nic.*“

Shrnutí DC 1

Z provedené analýzy odpovědí byl vyvozen závěr, že kvalita života klientů po propuštění z výkonu trestu je vnímána jednotlivými informanty individuálně, ale je vždy výrazně ovlivněna naplněním základních potřeb, fungujícími vztahy a dobrým zdravím. Ve vzorků informantů nebyl ani jeden, který by měl zabezpečeny všechny sledované indikátory. Z odpovědí plyne, že většina informantů nemá při výstupu z výkonu trestu žádný stálý příjem nebo úspory. Tato skutečnost se dále odráží i při hledání bydlení. Většina informantů neví, kde bude po propuštění bydlet, situace je dočasně vyřešena u těch, kteří jsou hospitalizováni. Z analýz také vyplývá, že ne vždy mají informanti dostatek jídla, ale dokáží si poradit s jeho opatřením. Kontaktují svou původní rodinu nebo známé, případně si ho opatřují jiným způsobem. Limitující u části informantů je zdravotní stav. To se samozřejmě odráží i na dalším fungování a schopnosti těchto osob řešit svou náročnou situaci. Důležité jsou proto zachované rodinné vazby, které v nepříznivé životní situaci dokáží podstatným způsobem kvalitu života zlepšit.

10.2 Analýza dílčího výzkumného cíle DC 2

Dílčí cíl DC 2: Zjistit, co vedlo klienty k potřebě změny.

Tímto výzkumem jsem chtěla ověřit, jaká životní událost nebo potřeba byla důvodem kontaktu jednotlivých informantů se sociálním kurátorem a co bylo důvodem k tomu, že ho někteří z nich požádali o pomoc. Zároveň mě zajímalo, kdo tento kontakt inicioval.

Jak vyplynulo z analýzy odpovědí informantů, prvotním impulsem ke kontaktu bylo to, že po propuštění z výkonu trestu neměli zajištěno bydlení nebo neměli finanční prostředky a neuměli si v té situaci poradit. V jednom případě informant považoval za svou povinnost se někomu hlásit.

I2 uvedl: „*Přišel jsem z basy a neměl jsem kam jít, neuměl jsem najít bydlení.*“ 14 uvedl jako důvod kontaktu potřebu finančních prostředků. O ubytování nejevil zájem, v tomto směru uvedl: „*jsem radši sám*“.

I1: „*Cítil jsem to jako povinnost sem zajít, protože jsem si myslel, že se musím někde hlásit. A doporučila mi to i sociální pracovnice v nemocnici*“.

Potřeba pomoci se nakonec ukázala jako rozsáhlejší, než informanti nebo jeho okolí původně očekávali. Další zakázkou kromě pomoci se zprostředkováním ubytování, bylo kontaktování soudu a sdělení, kde se informant zdržuje a pomoc s přesměrováním výplaty důchodu na adresu současného bydliště (I1). Všichni informanti, kromě těch, co byli zabezpečeni důchodovými dávkami, žádali o doprovod na Úřad práce ČR. Zde bylo cílem zaevidování do evidence uchazečů o zaměstnání a podání žádosti o dávky hmotné nouze. I3 jako další důvod potřeby pomoci uvedl, že: „*potřeboval jsem pomoci s tou protézou*“.

Dále se pomoc rozšiřovala o kontakt s pobytovými službami, azylovým zařízením, doporučením k odběru šatstva ze sezónního šatníku, pomoci při jednání s bankou, firmou prodávající zdravotní techniku a zařízením lůžkové zdravotní péče, vyřízení příspěvku na péči, kontaktu s rodinou apod.

Čtyři informanti uvedli, že navštívili sociálního kurátora sami, ale vždy na doporučení někoho jiného. V jednom případě informant uvedl, že mu to doporučili v nemocnici, dva informanti se o této možnosti dozvěděli ve vězení, jak uvedl I2: „*někdo mi to řekl v base, ale už nevím, kdo*“, a v jednom případě schůzku domluvil známý informanta.

V jednom případě sociálního kurátora kontaktovala sociální pracovnice věznice.

Shrnutí DC 2

V rámci výzkumu se podařilo naplnit druhý dílčí cíl, neboť se podařilo identifikovat životní situace, ve kterých informanti potřebují pomoc sociálního kurátora, a zároveň byly nastíněny okruhy zakázek, se kterými se na sociálního kurátora často obracejí.

Z výzkumného šetření plyne, že informanti pociťují nutnost změny svojí situace především v otázce bydlení a pomoci se zajištěním finančních prostředků. Postupně se pak objevují další potřeby související s pomocí v kontaktu s institucemi ve formě poradenství nebo přímo doprovodu a zastupování práv informanta.

Zajímavá je skutečnost, že ne všichni informanti jsou o možnosti návštěvě sociálního kurátora informováni sociálním pracovníkem ve vězení. Většina však kurátora kontaktuje z vlastní vůle.

10.3 Analýza dílčího výzkumného cíle DC 3

Dílčí cíl DC 3: Zjistit, jak klienti vnímají svůj současný stav a svoji budoucnost.

Tímto výzkumem jsem chtěla ověřit, zda klienti vnímali kontakt se sociálním kurátorem jako přínosný podnět a určitou změnu tehdejšího stavu, který svým způsobem ovlivnil jejich současnou situaci. Zároveň mě zajímalo, jakým způsobem plánují svoji budoucnost, včetně s tím spojených obav a očekávání.

Při položení deváté otázky považovali všichni informanti kontakt se sociálním kurátorem jako něco, co jim pomohlo ke změně. I1: *„Jo, to se změnilo. Když mi vyhořela bouda, tak jsem jel do toho azylovýho domu, ale bylo mi furt blbě. V nemocnici už to bylo dobrý a ted' tady je mi dobře“*. Ostatní informanti odpovídají v podobném smyslu, liší se předmět změny. Z analýzy odpovědí informantů vyplynulo, že za změnu považují vyřízení dávek, registraci do evidence uchazečů na úřadu práce, zajištění bydlení a ošacení, vyřízení důchodu a jeho výplatu do místa bydliště, kontakt s úřady, umístění do domova pro seniory, ale i to, že je občas někdo navštívil.

V rámci desáté otázky hodnotili všichni informanti změnu pozitivně. Postupně uvedli, že pro ně byla přínosem i psychickou podporou. I1 uvádí: *„Určitě je to klad. Pomoc pro mě byla důležitá. I psychicky, že jste mi pomohla, dost“*.

Z analýzy odpovědí vyplývá, že většina informantů kontakt se kurátorem považuje za vhodný i při řešení dalších problémů. I2 sděluje: *„Ano, vnímám to jako přínos, i ted', když sem chodím“*. V podobném duchu odpovídají i informanti I3, I4 a I5. Rozdíl je v tom, že v současné době sociální kurátor dochází za nimi.

V odpovědích na svou budoucnost zmiňovali informanti především plány spojené s jistotou bydlení v různých formách.

I1: *„Radši bych si našel svůj byt, i když s bývalou manželkou vycházíme dobře. A víte vlastně, že jsem se jí na to ani neptal? Já se jí na to musím, čoveče, zeptat. Jinak nevím,*

máme už každý svý. Nechci jí bejt na obtíž, ale jsem s ní rád. Je jasný, že se občas poškádlíme, ale ve srandě. Do vězení mi dokonce poslala občas balík“.

I2: *„Mám, doufám, že nám to vyjde s přítelkyní. Chce koupit byt, budu chodit tam u ní do práce“.*

I3: *„Jo, počítám s tím, že budu bydlet v tom důchodáku, ale když mě to nebude bavit, tak stejně uteču. Nikdo mě k tomu nemůže nutit“.*

I4 a I5 sdělili, že plány nemají.

Z odpovědí dvou informantů v rámci předposlední otázky vyplynulo, že se těší na čas strávený se svou rodinou nebo přáteli. Informant I4 uvádí: *„Jo, těším se, až mi daj tu novou protézu, tahle mi furt blbne.“* Informant I5 se jen usmíval, zatímco I4 uvedl: *„Těším se na zahradní slavnost, to bude možná i pivo.“*

V odpovědích na poslední otázku informanti nejčastěji projeví obavy spojené se zdravím (I1 a I3) a dluhy. I2 uvádí: *„Bojím se dluhů, přes 200 tisíc. Přítelkyni to nevadí, řekla, že to zaplatí, až ji přijdou peníze.“* I4 a I5 žádné obavy nevyjadřují.

Shrnutí DC 3

Třetí dílčí cíl identifikoval, jak klienti vnímají svůj současný stav a svoji budoucnost včetně očekávání a obav. Z provedené analýzy odpovědí vyplynulo, že všichni informanti pocítovali, že po setkání se sociálním kurátorem došlo ke změně stavu, ve kterém do té doby žili. Vzhledem k tomu, že zakázky klientů byly individuální, vnímali rozdílně i předmět změny. Většinou jmenovali vyřízení dávek, registraci na úřadu práce, pomoc při doprovodu na okresní správu sociálního zabezpečení, nasměrování na pomoc dalších sociálních služeb apod. Někteří klienti vnímali jako změnu i to, že mohli navázat kontakt s někým, kdo byl ochoten vyslechnout jejich příběh. Dále z analýzy vyplynulo, že informanti nastalou změnu vnímají pozitivně, označují ji za přínos a nevylučují možnost, že by spolupracovali se sociálním kurátorem i nadále. Co se týká plánování budoucnosti, klienti, kteří nebyli umístěni v pobytovém zařízení, zmiňovali jako plán do budoucna koupi bytu, jeho nájem nebo zájem o umístění do pobytového zařízení. Ze zkoumaného vzorku tedy většina považovala možnost trvalého bydlení za důležitou. Očekávání spojená trávením času s rodinou mají klienti, kteří nepřerušili vztahy s původní rodinou nebo ji nahradili novým vztahem. Ti, kteří jsou umístěni v pobytovém zařízení nebo na

umístění do něj čekají a s rodinnou se nestýkají, spojili svá očekávání s lepší kompenzací svého zdravotního postižení nebo slavnostních záležitostí v rámci domova pro seniory. Zaměřili se tedy pouze na svou osobu. Obavy u většiny informantů vzbuzuje možné zhoršení zdravotního stavu a dluhy.

10.4 Závěr výzkumného šetření

Pro zpracování výzkumné části byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, technika polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumným vzorkem byli informanti, u nichž došlo ke kontaktu se sociálním kurátorem Městského úřadu v Písku. Z tohoto důvodu lze také výsledky výzkumného šetření spojovat pouze s tímto vzorkem. Celkem bylo uskutečněno pět rozhovorů s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, z nichž všichni byli muži. Rozhovory byly následně analyzovány.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak vnímají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody pomoc sociálního kurátora. Pomocí dílčích výzkumných cílů bylo zjišťováno, jaká byla kvalita jejich života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, co klienty vedlo k potřebě tento stav změnit a jak klienti vnímají svůj současný stav a svoji budoucnost.

Ohledně kvality života klientů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody byl vyvozen závěr, že každý z nich vnímá tuto záležitost individuálně. Bylo zjištěno, že vnímání kvality však vždy úzce souvisí s naplněním základních životních potřeb, zdravotním stavem a fungujícími sociálními vazbami. Klienti po propuštění z výkonu trestu často nemají finanční prostředky, nevědí, jak si je zajistit. V poslední době je poměrně častou praxí, že nedostatkem finančních prostředků trpí i osoby, kteří většinu svého života pracovali a mají nárok na výplatu důchodu. Nevědí si však rady s jeho vyřízením. S nedostatkem finančních prostředků souvisí i nedostatek jídla a nezajištěné bydlení. Někteří z klientů navíc trpí zdravotními komplikacemi a zpretrhanými vazbami s rodinou. Tato skutečnost pak je důvodem k tomu, že potřebují tento stav změnit a sami nebo prostřednictvím jiné osoby nebo organizace vyhledají pomoc sociálního kurátora.

V rámci toho, jak klienti vnímají svoji současnou situaci a svoji budoucnost vyplynulo, že navázáním spolupráce se sociálním kurátorem došlo k posunu. Klienti kladně hodnotí spolupráci se sociálním kurátorem, oceňují pomoc při jednání s úřady, odkázání na

pomoc dalších služeb i psychickou podporu. Do budoucna považují za důležité zajištěné trvalého bydlení, těší se čas strávený s rodinou, pokud rodinné vazby přestály zatížení odloučením po dobu výkonu trestu odnětí svobody, a obávají se zhoršení zdravotního stavu a zadlužení.

Závěr

Společnost na pachatele trestných činů nehledí příznivě, a to ani po přijetí principů restorativní justice, které by měly pachateli pomoci uvědomit si důsledky svého činu, získat dovednosti potlačit asociální chování a rozvinout schopnosti chovat se odpovědně. Propuštění vězni jsou za pobyt za mřížemi okolím často odmítáni. Pokud už před nástupem k výkonu trestu odnětí svobody mají zpřetrhané rodinné vazby, jejich začlenění do společnosti po propuštění je zpravidla o to složitější. Zaměstnatelnost se komplikuje záznamem v rejstříku trestů, chybí požadované vzdělání, mají problémy se zajištěním přiměřeného bydlení a finančních prostředků. Situaci často dále komplikuje závislost na alkoholu nebo jiných návykových látkách a dluhy. Příliš mnoho problémů často vede k demotivaci pracovat na své nápravě. Není proto neobvyklé, že tito lidé navazují vztahy se svými původními známými, které je často na kriminální dráhu svedly. Vystoupit ze začarovaného kruhu není jednoduché. Kromě vnitřního odhodlání a vlastního úsilí o změnu, je důležitá i podpora okolí.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak vnímají osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody pomoc sociálního kurátora. Ke zjištění hlavního cíle mi posloužily tři dílčí. Zjistit, jaká byla kvalita života klientů po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Zjistit, co vedlo klienty k potřebě změny. Zjistit, jak klienti vnímají svůj současný stav a svoji budoucnost.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretickou část jsem věnovala seznámení s historií sociálních kurátorů a jejímu současnému ukotvení v české legislativě. Přesto, že práce je zaměřena na cílovou skupinu osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, stručně jsem popsala i další skupiny, se kterými sociální kurátor pracuje. Odkázala jsem na faktory mající vliv na kriminální chování a na význam penitenciární a postpenitenciární péče. Závěr teoretické části je věnován efektivitě při procesu znovuzачlenování.

V rámci empirické části jsem se věnovala popisu výzkumného šetření mezi osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody. K zjištění hlavního cíle jsem zvolila metodu kvalitativní výzkumné strategie, techniku polostrukturovaného rozhovoru, která mi umožnila sledovat jejich vnímání situace.

Výzkumem bylo zjištěno, že situaci osob propuštěných po výkonu trestu odnětí svobody komplikuje skutečnost, že nemají zabezpečeny základní životní potřeby a často neumějí nebo dokonce nemohou si tyto potřeby sami zajistit. Významnou roli hraje jejich aktuální zdravotní stav a podpora a spolupráce rodiny. Pokud osoba není zabezpečena stálým příjmem již v průběhu výkonu trestu a nemá si z čeho našetřit, zůstává po propuštění prakticky bez peněz a bez jídla. Je možné si představit, že některé jedince podobná situace láká k dalšímu páchání trestné činnosti. V případě staršího a nemocného člověka však může být až život ohrožující. Domnívám se, že v tomto směru je velmi vhodné, aby příslušný odbor sociálních věcí spolupracoval s místními neziskovými organizacemi a v případě odůvodněné potřeby odkázal klienta na pomoc z potravinové banky. Tento krok je často jenom první pomocí do výplaty dávky hmotné nouze. Je také účelné, aby měl odbor v rozpočtu vyčleněny finanční prostředky umožňující zakoupit klientovi okamžitě pečivo nebo bagetu. Často je tak usnadněná situace v případě doprovodu klienta na úřad práce, kde má možnost požádat o dávku hmotné nouze.

Šetřením bylo prokázáno, že klienti nejsou vždy dostatečně informováni o možnosti využití pomoci sociálního kurátora. Domnívám se, že v tomto směru dochází k zásadní změně, neboť většina úřadů již přistoupila k zasílání dopisů do věznic, kde jednotlivé klienty o této možnosti informuje. Tento krok je však vhodné podpořit intenzivnější spoluprací mezi sociálními kurátory a sociálními pracovníky ve věznicích. Zvláště potom v případě klientů, kteří jsou starší, je známo, že rodinné vazby chybí a jejich zdravotní stav není dobrý. Podmínkou je samozřejmě souhlas klienta s takovou spoluprací. V tomto směru je nutné často situaci řešit ve spolupráci s dalšími službami nebo zdravotnickými zařízeními, které řadě z nich umožňují pobyt na sociálních lůžkách do doby umístění v pobytovém zařízení.

Prokázalo se, že klienti propuštění z výkonu trestu kladně vnímají pomoc sociálního kurátora, zejména při zajištění bydlení, finančních prostředků, podpory a pomoci v kontaktu s dalšími institucemi nebo službami. V rámci výzkumu bylo zjištěno, že klienti oceňují a vnímají pomoc a nastalou změnu v jejich životě. Do budoucna se velmi obávají dluhů a ztráty bydlení. V tomto případě mohu jen doporučit zavedenou praxi na Městském úřadu v Písku, kam pravidelně dojíždí zástupci občanské poradny, kteří poskytují odborné sociální poradenství v dluhové oblasti. Zároveň město podporuje vznik

noclehárny, neboť tato služba zde zatím citelně chybí a pomohla by řešit situaci řady klientů.

Domnívám se, že výsledky výzkumu by v praxi mohly být využity v rámci práce sociálních kurátorů, a to zejména tehdy, pokud by chtěli získat náhled na svou práci optikou klienta. Při začleňování propuštěných osob do společnosti považuji za důležitou návaznost penitenciární a postpenitenciární péče. Nezbytná je v tomto případě spolupráce mezi obecními úřady obcí s rozšířenou působností a sociálními pracovníky Vězeňské služby ČR, včetně maximální míry předaných informací. Stranou však nemůže zůstat ani spolupráce s úřadem práce, Probační a mediační službou, dalšími institucemi a neziskovými organizacemi, které se podílejí na práci s cílovou skupinou. Z mého pohledu je důležité zaměřit se na skutečnost, že věznice budou opouštět osoby vyššího věku, bez zajištěného bydlení a často i nároku na starobní důchod. To bude klást další nároky na spolupráci s pobytovými službami a jejich případným spolufinancováním ze strany obcí, za podmínky zachování individuálního přístupu k propuštěným. Tím je i řešení jejich dluhové situace. I proto vidím pozici sociálních kurátorů jako pracovníků, kteří podporují začlenění propuštěných vězňů zpět do společnosti, jako důležitou.

Seznam použité literatury

ANTONI, P. *Historie funkce sociálního kurátora*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2002. 67 s. Bakalářská práce

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.

DAVIDOVÁ, Ivana. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DOSOUDILOVÁ, Kateřina. Aplikace case managementu v terénní sociální práci. In: JANOUSHKOVÁ, Klára, ed. a NEDĚLNÍKOVÁ, Dana, ed. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní sociální pracovníky*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, s. 323 - 327. ISBN 978-80-7368-504-1.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

GOJOVÁ, Alice et al. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: [Ostravská univerzita], 2007. 85 s. ISBN 978-80-7368-329-0.

HAVRÁNKOVÁ, Olga. Případová práce. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, s. 67 - 81. ISBN 978-80-7367-502-8.

JANEBOVÁ, Radka. *Teorie a metody sociální práce – reflexivní přístup: distanční text*, 2014.

KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přeprac. vyd. Praha: Galén, 2006, 327 s. Makropulos. ISBN 80-7262-410-5.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, 203 s. ISBN 80-7368-002-5.

NAVRÁTIL, Pavel. Sociální fungování a životní situace. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 226 – 231. ISBN 978-80-262-0366-7.

NAVRÁTIL, Pavel. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 183 – 192. ISBN 978-80-7367-331-4.

Navrátil, P., Musil, L.: Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií MU Brno, 2000, s. 127 – 163

RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 106 s. ISBN 978-80-7367-544-8.

SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.

STANKOWSKI, Adam. *Etopedie: úvod do resocializační pedagogiky*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 57 s. ISBN 80-7042-257-2.

ŠPILÁČKOVÁ, Marie a Eva NEDOMOVÁ. *Úkolově orientovaný přístup v sociální práci*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, 183 s. ISBN 978-80-262-0726-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, 815 s. ISBN 978-80-262-0696-5.

VOLÁK, M. *Metody a způsoby práce sociálního kurátora*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzita Karlovy v Praze, 2013. 56 s. Bakalářská práce.

Právní předpisy

Vyhláška MPSV ČSR č. 130/1975 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení

Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 59/1965, o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon ČNR č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení

Vyhláška č. 130/1975 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provádění některých ustanovení zákona pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Časopisecké články

KOUKOLÍK, F.: 23 000 vězňů. Hospodářské noviny – víkend 27/2002

Seznam elektronických zdrojů

Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [20.03.2016]. Dostupné z

<http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwiKz5GRp9HLAhVJORQKHTsRA7IQFggiMAE&url=http%3A%2F%2Fwww.ceska-justice.cz%2Fwp-content%2Fuploads%2F2016%2F01%2FKoncepce-II.doc&usg=AFQjCNGDfLUBQLCIelz1w2rJWT60byMaEA>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Transformační tabulka dílčích cílů do tazatelských otázek	45
Tabulka 2: Kódující tabulka s charakteristikami informantů	47

Seznam příloh

Příloha A: Výčet nestátních subjektů v Jihočeském kraji, jejichž služby mohou využít klienti, kteří se dostali do konfliktu se zákonem

Příloha B: Přepis rozhovoru s informantem I1

Příloha A – Výčet nestátních subjektů, jejichž služby mohou využít klienti v Jihočeském kraji, kteří se dostali do konfliktu se zákonem

Diecézní charita České Budějovice, Poradna Eva pro ženy a dívky v nouzi

Farní charita Týn nad Vltavou – odborné sociální poradenství

Jihočeská rozvojová, o.p.s., České Budějovice – odborné sociální poradenství

Jihočeská Růže, České Budějovice – odborné sociální poradenství

Koníček, občanské sdružení, České Budějovice – odborné sociální poradenství

Bezplatné právní poradenství, Český Krumlov

Oblastní charita, občanská poradna, Třeboň

Arkáda – sociálně psychologické centrum, Písek – krizová pomoc

Oblastní charita Písek - odborné sociální poradenství

Krebul, o.s., občanská poradna Prachatice

Krizové centrum, občanské sdružení Portus Prachatice

Azylový dům Filia, České Budějovice

Dům svatého Pavla, České Budějovice, azylový dům, noclehárna

Dům sv. Petra pro muže, Prachatice

Městský ústav sociálních služeb Strakonice, azylový dům

TEP, Veselí nad Lužnicí, azylový dům pro muže

THEIA – občanské sdružení, pomoc v krizi, odborné sociální poradenství

G-centrum Tábor, noclehárna

MESADA Písek, o.s. – sociální rehabilitace

Příloha B – přepis rozhovoru s informantem I1

Tazatel – ot. 1.: Z jakých finančních prostředků jste po návratu z výkonu trestu žil?

I1: Měl jsem naspořeno osmdesát tisíc z předčasného důchodu. Při odchodu z vězení jsem to dostal.

Tazatel – ot. 2.: Kde jste bydlel?

I1: Po propuštění jsem byl v nemocnici od března do července 2015 kvůli onkologickému onemocnění. Chvilí jsem pak uvažoval o ubytovně, volala kvůli mně paní z nemocnice, nechtěl jsem být nikomu na obtíž. Ale pak jsem šel bydlet k bývalé manželce. Z nemocnice mě moc na tu ubytovnu nechtěli pustit.

Tazatel – ot. 3.: Měl jste vždy dostatek jídla?

I1: Měl, nebo jsem měl prostředky. Jo, určitě.

Tazatel – ot. 4.: Jaký byl váš zdravotní stav?

I1: Nic moc, ale cítil jsem se vcelku dobře. Zjistili mi rakovinu uzlin na krku. Potom jsem byl na CT, teď jdu znovu. Doufám, že to bude dobrý.

Tazatel – ot. 5.: Jaký byl váš vztah s rodinou?

I1: Vztahy byly dobré, psali jsme si furt, i když jsem byl se ženou rozvedený. Mám tři děti, dva kluky a dceru a už i vnoučata. Se všema se stýkám. I když jsem byl rozvedený, vztahy fungovaly. Už před výkonem trestu jsem s manželkou nebydlel, ale pořád jsme byli v kontaktu.

Tazatel – ot. 6.: Co se stalo tak vážného, že došlo ke kontaktu se sociálním kurátorem?

I1: Cítil jsem to jako povinnost sem zajít, protože jsem si myslel, že se musím někde hlásit. A doporučila mi to i sociální pracovnice v nemocnici.

Tazatel – ot. 7.: S čím jste potřeboval pomoci?

I1: No, nejdřív jsem to bral spíš jako povinnost se hlásit a pak pomoci s vyřízením důchodu na Správě sociálního zabezpečení, aby mi chodil na jinou adresu. A pak taky napsat dopis k soudu, kde se po přerušení trestu zdržuju.

Tazatel – ot. 8.: Byl nápad kontaktovat sociálního kurátora váš nebo někoho z vašeho okolí?

I1: Sociální pracovnice v nemocnici mi na vás dala kontakt.

Tazatel – ot. 9.: Změnilo se něco po tom, co jste navštívil sociálního kurátora?

I1: Změnilo. Hrozně mi pomohlo, že jste se mnou šla na ten důchod'ák. V úřadech se nevyznám a ta pomoc s tím přesměrováním důchodu, i kontakt a pomoc s papírama, a to, že mi poradíte co a jak.

Tazatel – ot. 10.: Vnímáte tuto změnu jako přínos?

I1: Určitě je to klad. Pomoc pro mě byla důležitá. I psychicky, že jste mi pomohla, dost.

Tazatel – ot. 11.: Máte nějaké plány do budoucna?

I1: Radši bych si našel svůj byt, i když s bývalou manželkou vycházíme dobře. A víte vlastně, že jsem se jí na to ani neptal? Já se jí na to musím, čoveče, zeptat. Jinak nevím, máme už každý svý. Nechci jí bejt na obtíž, ale jsem s ní rád. Je jasný, že se občas poškádlíme, ale ve srandě. Do vězení mi dokonce poslala občas balík.

Tazatel – ot. 12.: Je něco, na co se těšíte? Co to je?

I1: Malá vnučka, 5 let, ta je nejmladší, ale mám i další vnoučata, ještě od syna. Ty mi dělaj velkou radost.

Tazatel – ot. 13.: Je něco, z čeho máte obavy?

I1: Aby se mi nevrátila rakovina. Někdy v noci na to myslím. Na 64 se snad ani necítím a do sta tu být taky nechci, ale to víte. Ale hlavně chci, aby byli oni zdraví.